

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

16de jaargang nr. 2

15 maart 1987

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe, Maisstraat 235, 9000 Gent

Penningmeester : A. Verbeke

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maisstraat 235, 9000 Gent

Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amansberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring
Gent, 9000 Gent.

Lidgeld : 300 fr. per jaar. Buitenland : 400 fr. per jaar. Steunende leden :
500 fr. per jaar. Beschermden : 1000 fr. per jaar.

INHOUD

Uithangborden te Gent (Vervolg)	56
Inventaire archéologique : Overblijfselen van oude Stadsvestingen	67
De oefenpleinen in en rond Gent	68
François Laurent	81
De Reis van Dulle Griet	87
Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	89
De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods	102
Puzzel 1986	106
Aimé Bogaerts	110
Gênsche Prâot	113
Bibliografie	113
Vraag en Antwoord	115

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum
voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr.
46, Sint-Amansberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feest-
dagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A.
Eggermont

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149,
9110 Sint-Amansberg - Gent.

UITHANGBORDEN TE GENT (Vervolg)

BENAMINGEN OP GENTSE UITHANGTEKENS VAN OMSTREEKS 1870 VERGELEKEN MET DEZE VAN CIRCA 1970

We namen opzettelijk een tijdspanne van ongeveer honderd jaar tussen de uithangtekens van de 19de eeuw waarvoor we Gentse wegwijzers en kranten doorbladerden en deze van de twintigste die we links en rechts konden optekenen.

Wat ons voornamelijk interesseerde, waren de inspiratiebronnen en in hoeverre deze gewijzigd waren.

Bij de groep van 1870, een driehondertal namen van winkels en herbergen waarbij het Frans af en toe werd verkozen, ging de voorkeur naar beroepen, dieren, Gentse plaatsnamen, geschiedenis en heraldiek. Elders kreeg het uithangteken de benaming van planten, ontspanning, steden, landschappen, woning en gewijde geschiedenis. Heel wat minder populair bleken de opschriften waarop bepaalde personen, hemellichamen, eigenschappen, vervoer of mythologische onderwerpen voorkwamen.

De uithangborden van 1970, uitsluitend van café's, waren duidelijk geput uit andere bronnen en het bleek dat ze soms van relatief korte duur waren. Sportieve supporters vergaderen in café's zodat heel wat benamingen aan deze ontspanning gewijd zijn.

Uithangborden waarop zonderlinge benamingen voorkomen, vindt men in alle wijken. De bioscoop, de televisie en de drang naar het eigenaardige maken de lijst van dergelijke excentriciteiten lang. Wat niet Nederlands is, moet Frans, Engels, Italiaans of Spaans worden. De reizenrage naar het zonnige zuiden zit daar ook voor iets tussen.

Naar de graad van numerieke belangrijkheid kwamen volgende thema's ca. 1970 aan bod : steden en landschappen, bepaalde plaatsen in de stad, bepaalde personen (o.m. herbergiers naar hun voornaam genoemd), ontspanning, beroepen, vreemde of zonderlinge benamingen, geschiedenis, dieren, kunst, vervoer, woonst, planten, heraldiek, godsdienst, mythologie en hemellichamen.

Echte "uithangborden" bestaan er tegenwoordig maar weinig meer. De benaming staat doorgaans enkel nog op de vensterruit geschilderd. In de meeste gevallen blijkt de tekst te volstaan.

Het maatschappelijk beeld verandert snel. De uithangtekens zijn daarvan een spiegelbeeld.

*

* *

BENAMINGEN OP ENKELE GENTSE UITHANGTEKENS OMSTREEKS 1870, ALFABETISCH GECLASSIFICEERD PER ONDERWERP

A. Beroepen en beroepsvoorwerpen

Den Anker (Stationsstraat), Den plaisanten Barbier (Oude Molenaarstraat), Den Boer (Bennesteeg), Den Boer van Diest (Bagattenstraat), In den Bootsman (Dampoortstraat), In de Brandleer (Molenaarstraat), In den Brouwer (Leistraat), Het Brouwerken (Brandstraat), In den Courrier (Comediestraat), In de Fortuin der Hoveniers (Korenmarkt), In den Galonwever (Wolvesteeg), In den Garde Civiek (Dampoortstraat), Den grooten Gieter (Sint-Amandstraat), Het Groenselwijf (Groentemarkt), In den getrouwen Herder (Coupuregang), Het groene Hoedje (Korenmarkt), den rooden Hoed (Klein Turkije), De Horlogiesleutel (Kleine Vleeshuisstraat), Den Hovenier (Dendermondsesteenweg), Den groenen Jager (Heuvelstraat), In het Kanneken (Hertogstraat), In de Keukenmeid (Vrijdagmarkt), Den Kloef (Akkergemstraat), In de Koolmaat (Lange Boomgaardstraat), In den Kuiper (Palingstraat enz.), De Leerze (Kerkstraat), In de groote Maat (Muinkkaai), Het Moleken (Dendermondsesteenweg), In den Mulder (Buitenmuide), Den Orgeldraaier (Zakkebandstraat), In den Paardenmeester (Chartreuzenstraat), In den Peurboot (Tinnepotstraat), De Ploeg (Korenmarkt), Den nieuwen Restaurant (Spiegelstraat), La Réunion des Bateliers (Visserij), In den Schietspoel (Laurierstraat), Het Schippershuis (Voormuide), Het nieuw Schippershuis (Lousberglaan), Het Schipperswelvaren (Graslei) enz.

B. Dieren

Den gouden Beer (Galgenberg), Den Biekorf (Twaalfkameren), In den Canari (Sint-Amandstraat), Le Pavillon du Cerf (Hertstraat), Het Duifken (Chartreuzestraat), De gouden Duif (Sint-Lievenslaan enz.), De vliegende Duif (Apostelstraat), In den Kalkoenschen Haan (Nederpolder), Den Haas (Hundelgemsesteenweg), Den Hazewind (Lievenspoortstraat enz.), In den Hert (Sleepstraat enz.), Het gouden Hondken (Korte Munt), Den groenen Hond (Stadhuissteeg), In den Kanarievogel (Kasteellaan), Den Karpel (Oude Beestenmarkt), Den Koekoek (Sint-Machariusstraat), Het Lam (Korte Munt), Den Leeuw (op veel plaatsen !), Den jongen Leeuw (Buitenmuide), A la Louve (Spiegelstraat), Het Motjen (Drongensesteenweg), Den Muishond (Zakkebandstraat), Den Oeijevaar (Schouwvagerstraat enz.), Den bonten Os (bij Kortrijksepoort), Den Ossekop (Antwerpsesteenweg), In het steene Paard (Kasteellaan), Het vliegende Paard (Tinnepotstraat), Het zwarte Paard (Nieuwland), Het Palingshuis (Dendermondsesteenweg enz.), Den Papegaai (op veel plaatsen), Den Pauw (op veel plaatsen), Het Engelsch peerd (Antwerpsesteenweg), Den Peli-

kaan (Abeelstraat), Den zwarten Ram (Lange Violettenstraat), Het verguld Schaap (Predikherenlei), Het Serpent (Onderstraat), Au Singe d'Or (Poeljemarkt), Het Slangskén (Poeljemarkt) enz.

C. Gentse Plaatsnamen

In d'Abdije (Groot Meerhem), In de Allée verte (Groendreef), De nieuwe Aanleg (Van Canegemstraat), In de nieuwe Barrière (Nettestraat), Den Bassin (Lousberglaan), Café du Bassin (Dok), Het Belfort (Sint-Jansstraat), In de Bellevue (Bellevuestraat enz.), In de Bliekenmarkt (Kraanlei), In de Boekwiltmarkt (Sluizeken), Café du Boulevard (Begijnevest), De zeven Brugskens (Hertogstraat; zie Plottersgracht = zeven bruggen), De nieuwe IJzere Brug (Reep), Le Cloître Saint-Bavon (bij Sint-Baafs), In den nieuwen Dierentuin (Dweersstraat), In de nieuwe Gaz (Leistraat), In den Geuzenberg (Geuzenberg), De Grasbrug (Graslei), De Groenselmart (Pensmarkt), In de Halsbrekersbrug (Groot Meerhem), In den Huydenmarkt (Abdijstraat), In de nieuwe Kalvermarkt (Abdijstraat), De oude Kalvermarkt (Kalvermarkt), Het groot Kanon (Groot Kanonplein), De nieuwe Kerkweg (Kerkstraat), Het Heilig Kerst (Sint-Salvatorstraat), De oude Ketelpoort (Ketelvest), De Koornmarkt (Korenmarkt), In de Kruidhof (Steendam), De ijzeren Loskaai (Dok), In de Manège (Lange Violettenstraat), Café Minard (Walpoortstraat), Café du Parc (Sint-Pietersplein), In het nieuw Parc (Coupure), In de Pasbrug (Rode Torenstraat), Het Patijntje (bij Kortrijksepoortstraat), De Sasschepoort (Voormuide), Estaminet du Théâtre (Comediestraat), Het groot Vleeschhuis (Groentemarkt)...

D. Historische Inslag

In Jacob van Artevelde (Kraanlei), In 't Huis van Artevelde (Kalandenberg), Au café d'Artevelde (Vrijdagmarkt), In Jan Bart (Rode Torenstraat), In den Chevalier (Palingshuizen enz.), Au Comte de Paris (Graslei), Au Cour Royale (Buiten Dampoort), In den Graaf van Egmont (Cataloniëstraat), In den Graaf van Parijs (Kleine Vleeshuissteeg), In den Hertog van Beieren (Brusselsesteenweg), In de Hope van Vrede (Geuzenberg), In Jonkheer van Hembyze (Apostelstraat), De Keizerin (Paddenhoek), In den Koning van Napels (Sint-Amandstraat), Hôtel Léopold II (Antwerpsesteenweg), In Louis XIV (bij Kortrijksepoort), In den Mousquetaire (Sint-Pietersplein), Den grooten Napoléon (Phoenixstraat), Le petit Salon Napoléon (Korenbloemstraat), In den salon Napoléon (Coupure), Het Huis van Oostenrijk (Abdijstraat), In den Panthéon (Groendreef), In den Partisan (Sint-Hubertusstraat), In den Patriot (Lammerstraat), In den Prins (Contributiestraat), In den Prins Cardinael (bij Kortrijksepoort enz.) In Prins Poniatowski (Hoogstraat), La Reine de Hongrie (Vogelmarkt), In de nieuwe Renaissance (bij Kortrijksepoort), In den Sultan (Brabantdam), In den Zouaaf (Voormuide), In de oude Zwijger

(Voetweg), In de verenigde Zwijgers (Sint-Pietersvrouwstraat)...

E. Feodale en burgerlijke Heraldiek

l'Aigle Impériale (Stationsstraat), Den dubbelen Arend (Sint-Amandstraat), In de gekroonde Berrie (Pensmarkt), De gouden Bobijn (Rode Lijvekensstraat), La Boule d'Or (Rabotstraat), De drie Fonteynen (Stadhuissteeg), In de drie Ganzen (Rooigemstraat), in 't gouden Hand (Kleine Vismarkt), De gekroonde Hesp (Noordkaai), Het gouden Hoofd (Klein Turkije enz.), De twee Keetjens (Sleepstraat), De drie Koppen (Rode Torenstraat), In de gouden Kraen (Oudburg), De gouden Kroon (Reep), de oude Kroon (Zuidkaai), Het wit Kruis (Donkersteeg), In den ouden Vlaamschen Leeuw (Abdijstraat), De drie Lindekens (bij Heuvelpoort), Le Lion Belge (Van Wittenberghestraat), De Maegd van Ghend (Korenmarkt enz.), Het gouden Mandeken (Pensmarkt), De goude Pijp (Brugsesteenweg), De drie Ringen (Recollettenplein enz.), De drie Rollekens (Apostelstraat), de witte Roos (Klein Turkije), De drie Sleutels (Sint-Amandstraat), De gouden Teerling (Heuvelstraat), De drie Uilkens (Buiten de Heuvelpoort), De drie Visschers (Achterleie), De drie Zwaentjes (Phoenixstraat)...

F. Ontspanning

De Balpijp (Molenaarstraat), Den Engelschen Biljard (Groenstraat), Het Boldershof (Drongensesteenweg enz.), In 't nieuw Bolplein (Tichelrei), Het Damberd (Korenmarkt), Den Domino (Jodenstraat), Drongenhof (Phoenixstraat), De Flèche (Dok), In den Handboog (Langemunt), De Harp (Tinnenpotstraat), In de levende Jonkheid (Ekkergemstraat), In 't Lappersfort (Korenmarkt), Het goed Leven (Rozendaalken), Den Luchtbal (Holstraat), In den Lusthof (Keizerstraat), In de Polkazaal (Vanderdoncktdoorgang), Le Pré aux Clercs (Groentemarkt), De Rollebaan (Nederkouter), 't Oud Schuttershof (Dendermondssteenweg), Het Spiegelhof (Nieuwe Wandeling)...

G. Planten

In de Bloemkool (Drabstraat), In de Camelia (Rodekoningstraat), Hof van Flora (Groendreef), De Goudbloem (Brusselsesteenweg enz.) De Hulstenboom (Brugsesteenweg), De nieuwen Hulstenboom (Groendreef), De nieuwe Klaver (Veerstraat), In de Kruidhof (Steendam), De Lelie (Bellevuestraat), In de Lentebloem (Groot Meerhem), In 't Lindeken (Minne-mansteeg enz.), De Meiboom (Rooigemstraat), Den Oranjeboom (Muinkkaai enz.), De Peer (Sint-Margrietstraat), Het Roosken (Bagattenstraat), De Roos (Keizerstraat enz.), In den Roozemarijn (Twaalfkameren), Den Sparreboom (Waaistraat enz.), De Vlasbloem (Contributiestraat)...

H. Aardrijkskunde

In Alger (bij Kortrijksepoort), De Staten van Amerika (Wilderoosstraat), In klein Antwerpen (Graslei), In Baelegem (Sint-Pietersnieuwstraat), De Stad Brugge (Contributiestraat), In Dunkerque (Groot Meerhem), La Ville de Gand (bij Kortrijksepoort), Stad Hamburg (Dok), in klein Hofstade (Sint-Salvatorstraat), In Java (Kromsteeg), In Stad Keulen (op veel plaatsen), In de Stad Londen (op veel plaatsen), In Maestricht (Sint-Salvatorstraat), In de Stad Mosko (Sint-Jansdreef), In Nazareth (Verloren Kost), La Ville de Ninove (Zuidkaai), In de Pays-Bas (Stationsstraat), In Pékin (Sint-Salvatorstraat), In de Stad Rome (op veel plaatsen), De nieuwe Weereld (Pollepelstraat), De oude Weereld (Pollepelstraat)...

I. Woning

Het Dobbelslot (Zaaimanstraat), Het Heksken (Sint-Pietersnieuwstraat), De Keet (Groendreef enz.), In 't Kelderken Gods (Sint-Veerleplein), De oude Kluize (Voormuide), Het Krochtje (Vlasmarkt), In het Kuyleken (Kerkstraat), In het nieuw Pavillon (Weverstraat), De roode Poort (Klein Turkije), In de groote Schouw (Rooigemstraat), Den Souterrain (Klein Turkije), In den nieuwen Souterrain (Prooststraat), In de Tent (Donkersteeg), In den glazen Toren (Zuivelsteeg), In den Trapaf (Sint-Annastraat), In het blauw Zulleken (Wollestraat), In het gouden Zulleken (Rooigemstraat)...

J. Gewijde Geschiedenis

In den Engel (Bagattestraat), In den Eremijt (Zilverstraat), De drie Koningen (Blandinusberg enz.), In het Land van Belofte (Begijnengracht), Hôtel du Paradis (Klein Turkije), De gouden Poort (Zuidkaai), Sint-Antone (Stadhuissteeg), In Sint-Bavo (Koepoortstraat), Den Sint-Bernard (Aambeeldstraat), Sint-Eloy (Sint-Agnetestraat), Sint-Marten (bij Sint-Jacobs enz.), Sint-Michel (Engelandgat), Café Sint-Pieter (Grijsberg), Café Saint-Pierre (Nederkouter), In Zacheus (Sint-Gillisstraat), Den Hemel (Steenhouwerstraat)...

K. Bepaalde Types

Den Afrikaan (Hoogstraat), Hôtel Béranger (Vogelmarkt), Den Chinois (Kortedagsteeg), In den Duyts (bij Sint-Jacobs), Den Eenarm (Druifsteeg), In den Moriaen (Buitenmuide), In den plaisanten Gentenaar (Kozijntjesstraat), Café Turc (Botermarkt)...

L. Hemel

L'Etoile du Nord (Wollestraat), De halve Maan (Kortrijksepoort), Den Regenbogen (Druifstraat), De Sterre (op veel plaatsen), De Zonne (Land van Waasstraat), De Wereld (Reep)...

M. Vervoer

In de Afspanning (buiten de Kortrijksepoort), Het Bargeken (Sint-Amandstraat), Au Chemin de Fer (Lange Violettenstraat), Den Posthoorn (Kromsteeg), De Vigilant (Kleine Kuiperstraat)...

N. Mythologie

In den Bacchus (Lindelei enz.), De Elyseesche Velden (Noordkaai), Den Hercule (Kouterdreef), Den Parnassusberg (Houtlei)...

BENAMINGEN OP ENKELE GENTSE UITHANGTEKENS CIRCA 1970, ALFABETISCH GECLASSIFICEERD PER THEMA

A. Aardrijkskunde

Ankara (Sluizeken), Stad Antwerpen (Oude Beestenmarkt enz.), Asia (Stationsstraat), Bassevelde (Ottogracht), Blankenberge (Contributiestraat enz.), In Bornhem (Sint-Michielsstraat), Brasserie du Brabant (Brabantdam), Britannia (Sint-Baafsplein), Stad Brugge (Sint-Lievenspoortstraat), Cambridge (Nederkouter), Canterbury (Prinses Clementinalaan), Casablanca (Vrijdagmarkt), Chelsea Pub (Schouwburgstraat), Café Chinois (Lammerstraat), Congo (Sint-Kwintensberg), Coxyde (Nieuwe Beestenmarkt), Danmark (Vliegtuiglaan), Delft (Sint-Jansvest), Dixieland (Van Houttedreef), Dixmude (Sassekaai), Drongen (Kettingstraat), Eke Nazareth (Uilkenstraat), Eksaarde (bij Sint-Jacobs), Taverne Epsom (Woodrow Wilsonplein), Escout (Sassekaai), Espanol (Vlaanderenstraat), Flandre (Sassekaai), Français (Korenmarkt), Vrolijk Gent (Phoenixstraat), Hawaï (Boomgaardstraat), De IJzer (Vlaanderenstraat), Indianapolis (Bevrijdingslaan), Istanbul (Tolhuislaan), Klein Oudenaarde (Oude Beestenmarkt), Kluizen (Griendeplein), Land van Cadzand (Dampoortstraat), Land van Waas (Antwerpsesteenweg), Las Vegas (Bijlokehof), Lathem (Graslei), De Leie (Prediherenlei), Stad Leuven (Pensmarkt), Locarno (Lostraat), Lochristie (bij Sint-Jacobs), Lokeren (Dampoortstraat), Lorraine (Sint-Niklaasstraat), Macao (Burgstraat), Madrid (Neuseplein), Marignan (Abeelstraat), Marseille (Muinkkaai), Melle (Ossenstraat), Métropole (Langerbrugge-Eiland), Montecarlo (Koning Boudevijnstraat), Oude Congo (Steendam), Oxford (Maaltebruggestraat), De Panne (Kortrijksesteenweg), Parma (Woodrow Wilsonplein), Philipine (Corduwaniersstraat), Picardie (Burgstraat), Trattoria Roma (Frankrijkplein), Rome (Kleine Vismarkt), Rotterdam (Oude Beestenmarkt), Santos (Sint-Denijslaan), Scotch Brasserie (Dampoort), Saint-Tropez (Brabantdam), Stockholm (Vliegtuiglaan), Le vieux Strasbourg (Vogelmarkt), Café Suisse (François Laurentplein), Tahiti (Sint-Amandstraat), Tivoli (Walpoortstraat), Vlaanderen (Overpoortstraat), Volendam (Goudstraat),

Wembley (Sint-Pietersnieuwstraat), West-Vlaanderen (Zwijnaardsesteenweg), Wippelgem (Langerbruggekaai), Windsor (Brabantdam), de Woestijn (Vlasmarkt), Zeeland (Groendreef), Zomergem (Spanjaardstraat), Zottegem (Vrijdagmarkt enz.), Zwarte Woud (Graaf Arnulfstraat), Zweden (Port Arthurlaan)...

B. Bepaalde plaatsen in de stad

Academie (De Pintelaan), Allée Verte (Groendreef), Oud Begijnhof (Albrecht Rodenbachstraat), Belvédère (Aan de Bocht), Botanique (Merelstraat), Bowater (Meeuwstraat), Nieuwe Brug (De Smetstraat), 't Nieuw Brughuizeken (Drongensesteenweg), Callier (Gustaaf Callierlaan), Royal Casino (Charles de Kerckhovelaan), Nieuwe Centrale (Ham), Citadel (Citadellaan), Dampoort (Dampoortstraat), Folklore (Lange Steenstraat), Frascatti (Hoogstraat), Gantoise (Molenaarstraat), Galgenhuizeken (Groentemarkt), Café de la Gare (Octrooiplein), 't Oud Gent (Sint-Michielselling), Gravensteen (Sint-Veerleplein), au Kioske (Kouter), Korenbeurs (Korenmarkt), De Kuip van Gent (Korenmarkt), De Leie (Predikherenlei), Leiezicht (Snepkaaï), Maritime (Kapiteinstraat), Café du Midi (Koophandelsplein), Normaalschool (Citadellaan), Onder de Beiaard (Emiel Braunplein), à l'Opéra (Schouwburgstraat), Oudburg (Oudburg), Café du Parc (Hofbouwlaan), De Pensmarkt (Pensmarkt), De Poel (Sint-Michielsstraat), Ter Poorte (Overpoortstraat), 't Saske (Keizersvest), Café 't Sluizeken (Sluizeken), Station (Smidsestraat), Klein Staakske (Staakskenstraat), Café 't Steen (Steendam), Oude Steenput (Blankenbergstraat), De Sterre (Voskenslaan), Café du Sud (Graaf van Vlaanderenplein), De nieuwe Telefoon (Bennesteeg), Terminus (Zwijnaardsesteenweg), Terplaten (Ter Platen), Townhouse (Belfortstraat), De nieuwe Veemarkt (Spanjaardstraat), Verloren Hoek (Pantserschipstraat), Viaduc (Ganzendries), De Wal (Kromme Wal), De Warande (Kasteellaan), 't Zandeken (Brugsesteenweg)...

C. Bepaalde personen (ook voornamen van uitbaters)

Al Parma da Gianni (Woodrow Wilsonplein), Astrid (Port Arthurlaan), Bamboula (Oude Beestenmarkt), Barbarella (Koning Boudewijnstraat), Bedouina (Brabantdam), Betty (Sint-Kwintensberg), Bonny en Clyde (Donkersteeg), De Brusselaar (Einde Were), Cecil's Inn (Koningin Elisabethlaan), Charles (Koophandelsplein enz.), Doris Day (Joremaaie), Erika (Ottergemsesteenweg), Fatima (Struifstraat), Georges (Keizer Jozef II-straat), Germaine (Sint-Amandstraat), Huguette (de Crayerstraat), Nonkel Jules (Groendreef), Lambiek (Overpoortstraat), Lieske (Meulesteedsesteenweg), Lily (Klein Turkije), The Lord (Sint-Baafsplein), Margot (Van Arteveldeplein), Kleine Miele (Rijhovelaan), Nonkel Miele (Brankardierstraat), Monique (Weverstraat), Moorken (Antwerpsesteenweg), Moustache (Molenaarstraat), Philémon (Tinnenpoortstraat),

Play-Boy (Veerleplein), Pol (Smidsestraat), Rosette (Meulesteedsesteenweg), De Turk (Botermarkt), De Touareg (Oudburg), Vincent's Pub (Steendam)...

D. Ontspanning

Ad Fundum (Overpoortstraat), Baccara (Vlaanderenstraat), Bierstube (Tolhuislaan), Biljart (Geitstraat), Bridge (Sint-Baafsplein), Buitenlust (Gasmeterlaan), Cercle des Amis (Palinghuizen), The Club (Sint-Michiels-helling), Colombophile (Franklin Rooseveltlaan), Courreur (Schouwburgstraat), Het Damberd (Korenmarkt), Derby Sport (Goudstraat), Disco (Ferrerlaan), Doodvliegers (Bevrijdingslaan), Den Draver (Kortrijksesteenweg), Fiësta (Wondelgemstraat), Football (Pantserschipstraat), De Jager (Rooigemlaan), 't Kantientje (Phoenixstraat enz.), 't Koersveld (Koningin Elisabethlaan), Kursaal (Prinses Clementinalaan), 't Motje (Halfweg), Penalty (Muidepoort), Pick-Nick (Steenakker), De Pijp (Emilius Seghersplein), De kromme Pijp (Lostraat), De Poker (Zebrastraat), 't Rolbaantje (Mimosastraat enz.), 't Schuttershof (Emmanuel Hielstraat), Sportclub (Koningin Elisabethlaan), Sporthoek (Tentoonstellingslaan), Sportief (Molenaarstraat enz.), Sportman (Kortrijksesteenweg), Sportvriend (Bijlokevest), Sportwereld (Koning Boudewijnstraat), Tennis (Gustaaf Callierlaan), Touring (Nieuwe Vaart), Tourist (Belfortstraat), Trompet (Nederkouter), Week-End (Limbastraat), Weinstube (Kuiperskaai)...

E. Beroepen en beroepsvoorwerpen

De Anker (Zuidkaai), Bascule (Ossenstraat), De Beurs (Botermarkt), In de Biekorf (Meulesteedsesteenweg), Bierkelder (Antwerpsesteenweg), Biertapperij (Sint-Pietersnieuwstraat), Boerenbond (Pantserschipstraat), Boerken (Vrijdagmarkt), Brouwer (Dampoortstraat), Brouwershuis (Forrelstraat), Colonial (Kortrijksesteenweg), De Commerce (Nieuwe Beestenmarkt), De grote Pot (Lieremanstraat), De Havermaet (Annonciadenstraat), De rode Hoed (Klein Turkije), De Hoeve (Sint-Pietersnieuwstraat), 't Kantientje (Woodrow Wilsonplein), De Klok (Van Wittenberghestraat), 't Koetsierke (Oudburg), De Koorde (Isengrimstraat), Koornbeurs (Korenmarkt), De dubbele Ladder (Drongensesteenweg), Landbouwershuis (Nieuwe Beestenmarkt), Lantaarn (Kazemattenstraat), De oude Mandé (Koning Boudewijnstraat), Café de la Marine (Vlaamse Kaai), 't Meuleken (Overzet enz.), Middenstandshuis (Lange Kruisstraat), Nachtvluucht (Smidsestraat), Part-Time (Jan Delvinlaan), Au Pêcheur (Charles de Kerckhovelaan), 't Postje (Hooiaard), Radar (Brusselsepoortstraat), Sapeurken (Rijhovelaan), De nieuwe Sapeur (Sint-Salvatorstraat), Schipperspaleis (Neuseplein), Schipperswelzijn (Neuseplein), 't Oud Smiske (Kortrijksesteenweg), De Stoel (Nieuwenhof), Vrij Schippers-

huis (Graslei), Het Tonneken (Steendam enz.)...

F. Geschiedenis

Alliés (Sint-Denijslaan), Hôtel des Alliés (Antwerpsesteenweg), Ambiorix (Sint-Pietersnieuwstraat), Artevelde (Vrijdagmarkt enz.), Bonaparte (Brugsepoortstraat), Borluut (Korenmarkt), Don Carlos (Kuiperskaai), l'Entente (Vlaanderenstraat), Freedom (Phoenixstraat), Oud Gent (Sint-Michielselling), Graven van Vlaanderen (Sint-Veerleplein), Gravensteen (Sint-Veerleplein), Leopold II (Octrooi plein), Monty (Karperstraat), Salon Napoléon (Coupure), Nero (Ekkergermstraat), Oudburg (Oudburg), Café de la Paix (Brabantdam), Pax (Kortrijksesteenweg), Bij de Tempelier (Meersenijsstraat), Tudor (Dok), Viking (Port Arthurlaan), Vrede (Drongensesteenweg), De nieuwe Zwijger (Voetweg), Zouaaf (Voormuide), 1302 (Overpoortstraat)...

G. Dieren

Baracuda (Sint-Kwintensberg), La Bécasse (François Laurentplein), De bonte Koe (Nieuwe Beestenmarkt), Colibri (Sint-Annaplein), De Draver (Brugsesteenweg), Flamingo (Brabantdam), Hazewind (Korenmarkt), De Karper (Kortrijksesteenweg), De Kreeft (Lange Boomgaardstraat), 't Leeuwken (Overpoortstraat), De Martiko (Kammerstraat), De Ooievaar (Wondelgemkaai), Ossekop (Ossenstraat), De Paardekop (Brugsesteenweg), Le Paon Royal (Prinses Clementinalaan), De Papegaai (Steendam), Het Pauwke (Rijhovelaan), Pussy Cat (Kuiperskaai), Au Renard (Nederkouter), Salamander (Overpoortstraat), 't Valkenhuis (Burgstraat), 't Vosken (Sint-Baafspein), De Waterrat (Keizer Leopoldstraat), De Zwaan (Overpoortstraat), De Zwarte Kat (Vrijdagmarkt enz.), De zwarte Ram (Nieuwe Beestenmarkt)...

H. Kunst

Arca (Hoogpoort), Au Rendez-vous des Artistes (Stationsstraat), Café des Arts (Schouwburgstraat), Breugel (Achilles Musschestraat enz.), Fallstaff (Prinses Clementinalaan), La Joconde (Belgradostraat), Memling (Sint-Michielselling), De Moedertaal (Voorhavenlaan), A l'Opéra (Schouwburgstraat), Pallieter (Overpoortstraat), Ravel (Boomgaardstraat), Café de Reinaert (Brusselsepoortstraat), Rembrandt (Tolhuislaan enz.), Renoir (Acaciastraat), Robinson (Graslei), Ros Beyaert (Brugsesteenweg), Rubens (Sint-Pietersnieuwstraat), Rubenshof (Belfortstraat), Teniers (Vlaanderenstraat), Café du Théâtre (Schouwburgstraat), Tijn (Koningin Elisabethlaan), Voltaire (Emiel Braunplein), Weber (Schouwburgstraat)...

I. Vervoer

Bargie (Phoenixstraat), Beurt van Ieper (Vlaamsekaai), 't Bootje (Normaalschoolstraat), la Caravelle (Snepkaaï), Galjoen (Muidepoort), Hollandse Wagen (Oudburg), Métro (Afsneelaan enz.), Au Relais (Jan de Vigneplein), 't Rijnschip (Gasmeterlaan), Routier (Stapelplein), 't Scheepke (Neuseplein enz.), Schouwing (Sleepstraat), Steamer-Bar (Klein Turkije), Télégraphe (Woodrow Wilsonplein), Tramstatie (Begijnhoflaan), Tramway (Vlasmarkt), Het oude Veerhuis (Terdonkplein), De Vliegmachien (Ommegangstraat), Watersportbootje (Bijlokekaai)...

J. Woonst

Casbah (Gewad), Corner House (Lange Violettenstraat), Het gouden Dak (Limburgstraat), Haciënda (Koningin Maria Hendrikaplein), 't Hoekske (Drongensesteenweg), De Kelder (Kuiperskaai), 't Krochtje (Vlasmarkt), 't Putje (Koningin Maria Hendrikaplein), Residentie (Stationsstraat), 't Schuurke (Bevrijdingslaan enz.), De Toren (Sleepstraat), The Tower (Bevrijdingslaan), 't Vlaams Huis Roeland (Lange Kruisstraat), De Zolder (Kuiperskaai), Het Zulleken (Heilige Geeststraat)...

K. Plantenrijk

De Appel (Vrijdagmarkt), Begonia (Lavendelstraat), Druiftak (Druifstraat), Edelweiss (Phoenixstraat), Fleur de Lys (Schouwburgstraat), Flora (Heirnislaan), Floraliën (Prinses Clementinalaan), La Gousse d'Ail (Klein Turkije), The Green Apple (Korenmarkt), De Hoprank (Spijkstraat), Koornbloem (Ekkergemstraat), De Lelie (Sluizeken), Meitak (Warandestraat), De Olijftak (Hamerstraat), De Palm (Rooigemlaan), De wilde Roos (Abrahamstraat)...

L. Feodale en burgerlijke heraldiek

De drie Duifkens (Ottergemsesteenweg), De drie Fonteintjes (Forelstraat), L'Ecu de France (Kuiperskaai), Het gouden Hoofd (Nieuwe Vee-markt), De gouden Leeuw (Noordstraat), Het gouden Mandeken (Pensmarkt), De gouden Sleutel (Klein Turkije), De gulden Valk (Vrijdagmarkt), Het gulden Vlies (Gulden Vliesstraat), De Kroon (Woodrow Wilsonplein), De Maeght van Ghent (Korenmarkt), 't Vlaams Hoofd (Dam-poort), Royal (Schouwburgstraat)...

M. Godsdienst

Eden (Frankrijkplein), 't Kapelleke (Overpoortstraat), 't Oud Kapelleke (Sint-Veerleplein), Sint-Arnold (Kortrijksepoortstraat), Saint-Bávon (Sint-Baafspein), Saint-Etienne (Sint-Margrietstraat), Sint-Hubert (Kortrijksepoortstraat enz.), Sint-Joris (Botermarkt), Sint-Pauli (Port-Arthurlaan), Saint-Pierre (Sint-Pietersnieuwstraat), Sint-Pieter (Sint-Pieters-)

aalstraat), Bij de Tempelier (Meersenijsstraat)...

N. Mythologie

Aux Champs Elysées (Citadellaan), In de Draak (Cataloniëstraat), Neptunus (Sint-Bernadettestraat), Olympia (Spijkstraat), Café la Sirène (Verloren Kost), Le Sphinx (Boomgaardstraat), In 't Vliegend Paard (Nieuwe Beestenmarkt)...

O. Hemellichamen

Meteor (Sint-Lievenspoortstraat), Star (Palinghuizen), De Ster (Vlaamse Kaai enz.), De nieuwe Sterre (Zwijnaardsesteenweg), De Zon (Vrijdagmarkt), In 't Zonneken (Sint-Pietersnieuwstraat)...

P. Zonderlinge benamingen

Bagatell (Belfortstraat), Bentos (Wondelgemstraat), Bergola (Ter Platen), Berkley's (Vlaanderenstraat), Bingo Bar (Vlaanderenstraat), Bios (Ottogracht), Central Tienda (Brabantdam), Cirios (Korte Meer), Diamante (Frankrijkplein), El Gringo (Sint-Pietersnieuwstraat), El Toro (Sassevaartstraat), Frinkle's Café (Belfortstraat), Fouquets (Belfortstraat), Hotsy Totsy (Hoogstraat), Las Tapas (Stationsstraat), Makumba (Schepevijverstraat), Marimain (Walpoortstraat), Mektoub (Meersenijsstraat), Mombo (Sanderusstraat), O.K. (Muidepoort), Orso (Jan van Gentstraat), Prinsor (Meulestedesteeweg), Siësta (Fratersplein), Tamara (Drongensesteenweg), Stop (Sint-Elisabethplein), Voum Voum (Kuiperskaai), Wappy (Bennesteeg), Woody Pub (Prinses Clementinalaan)..

Lode HOSTE
('t Vervolgt)

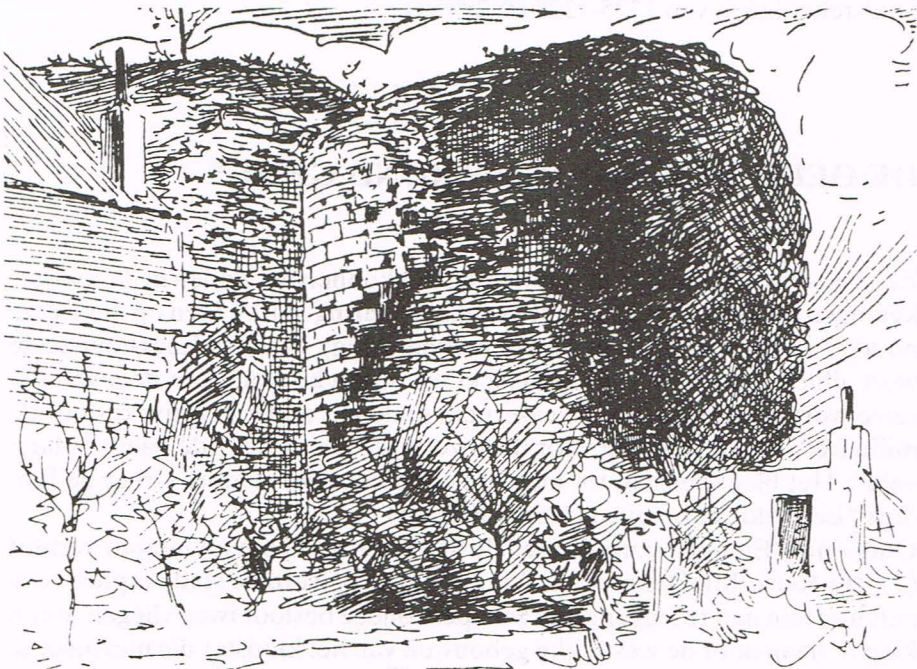
INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 121

Op 18 mei 1899 stelde Armand Heins, in de Franse taal, in de rubriek "Militaire bouwwerken - Onze-Lieve-Vrouw-Begijnhof, Lange Violettenstraat, nr. 65 - XIII-XIVe eeuw" een fiche op over

OVERBLIJFSELEN VAN OUDE STADSVESTINGEN

Aan de zuid-oosthoek van het Klein Begijnhof kan men, nabij de kerk en de Sint-Godelievekapel, overblijfselen zien van een toren die de hoek vormde van de derde stadsmuur aan deze zijde.

Deze muur liep langs de gracht *ten Windgaten* en werd in het midden doorsneden door de poort die toegang verleende tot de brug van dezelfde naam. Hij liep in een rechte lijn langs de brede en diepe gracht. Zijn beide uiteinden waren voorzien van een toren. Deze waarvan de overblijfselen hier afgebeeld zijn was gelegen aan de samenvloeiing van de gracht met de Nederschelde. De andere, die ongeveer 25 jaar geleden verdween, en die waarschijnlijk identiek was, verdedigde de toegang tot de stad langs de Nederschelde, vandaag aanmerkelijk versmald en gedeeltelijk overwelfd.

"Overblijfselen oude stadsvesting in Klein Begijnhof." Deze tekening illustreerde de fiche. Foto Stadsarchief.

Sporen van de basis zijn noch zichtbaar in de tuin van een huis in de Vijf-Windgatenstraat (Nr. 11). Het bebouwd terrein dat nu langs de gracht loopt buiten de vestingsmuur, tussen de twee torens, is redelijk uitgestrekt en wijst op aanzienlijke dichtslibbingen.

De muren van de toren in kwestie, en waarvan de hoogte herleid is tot 6 à 7 meter, hebben een dikte van bij de twee meter. Ze zijn gebouwd in 25 cm.-lange bakstenen, bekleed met een parement, nu grotendeels verdwenen, van ledische zandsteen gemengd met Doornikse steen.

Aan de binnenkant zijn de gewelven van de toren verdwenen en de grond is opgehoogd tot aan de vier dichtgemaakte schietgaten. Tegen deze toren gaf een wenteltrap in blauwe steen toegang tot de verdieping en tot het bovenste deel van de middenwal voorzien van kantelen.

De plannen, opgesteld door de heer L. Cloquet, en weergegeven op de fiche nr. 122 van de *Inventaire*, ontslaan ons van een meer nauwkeurige beschrijving.

De Atlas van de stad bevat zichten van de toren in diverse tijdperken : door Bailly in 1790, A. Van Lokeren in 1834-1835, etc.

Men bemerkt hem op het stadsplan van 1534, nog in de gracht, maar reeds in puin.

Het waarschijnlijk tijdstip van zijn constructie gaat terug tot ongeveer 1300; de "*tur bachten den Beginen (ten Windgaten)*" wordt vermeld in de Stadsrekeningen van 1325-1326 (f° 289 v°).

DE OEFENPLEINEN IN EN ROND GENT *

Een eerste aanduiding over een oefenplein kunnen we vinden in de stadsrekeningen uit 1687 waarin sprake is over verhuring van weiden op het Eeckhout; "...aengaende de gersinghen (begrazing) van het Eeckhout ende wort alhier geen en ontfang gemaect ter oorsacke een groot deel van het selve wort geoccupeert in de casernen, ende het ander gebruyckt door de militaire". Het terrein lag vóór de kazerne en kreeg later de naam "Marsveld". Het bleef bestaan tot men het oude kwartier sloopte om er de huidige "Leopold" te bouwen (1898-1906). (1)

Onder het "Empire" vormde men de St-Pietersabdij om tot militair verblijf (2). Bij Keizerlijk Dekreet van 15 oktober 1810 werd de stad verplicht een oefenterrein aan te leggen. Het Schepencollege besloot twee vliegen in een klap te slaan door de westelijke gebouwen van het klooster die niet meer te

* Het eerste artikel in deze reeks verscheen in "Ghendtsche Tydinghen" 1985 Nr. 4.

MAIRIE DE GAND.

AVIS.

VENTE PUBLIQUE, PAR SOUMISSIONS SECRÈTES,

Des Matériaux provenant des ruines d'une partie des Bâtimens
de la ci-devant Abbaye de St-Pierre, en cette Ville.

LE MAIRE DE LA VILLE DE GAND informe le public, qu'il fera procéder, le 14 de ce mois, à la vente, par soumissions secrètes, des Matériaux provenant des ruines d'une partie des Bâtimens de la ci-devant Abbaye de St-Pierre.

La valeur de ces matériaux est évaluée, par l'état estimatif, à la somme de 12,370^{fr.}
Les soumissions devront être remises à la première division de la Mairie, le 14 du mois courant, avant onze heures du matin; passé cette époque, aucune ne sera plus admise.

Ces soumissions porteront pour suscription: *Soumission pour l'acquisition des Matériaux provenant des ruines de la ci-devant Abbaye de St-Pierre*; elles devront être cachetées, écrites sur timbre et contenir, outre l'obligation de se conformer au cahier des charges, celle de payer une somme fixe pour lesdits Matériaux.

Les Cahier de charges et conditions, Plan, Détails et Devis estimatifs, approuvés par l'Autorité supérieure, sont déposés à la division susdite, où chacun peut en prendre connaissance, tous les jours (les Fêtes et Dimanches exceptés) depuis neuf heures du matin jusqu'à midi, et depuis deux jusqu'à cinq heures de relevée.

Fait à l'Hôtel-de-ville, le 1er Juin 1811.

Pour le Maire absent,

L'Adjoint délégué,

J. F. DE LICHTERFELDE.

Nota. L'ouverture des Soumissions aura lieu le 14 Juin, à 11 heures du matin, en la Salle de Séances de la Mairie.

MODELE DES SOUMISSIONS.

Je soussigné (*mettre les nom, prénoms et profession*) demeurant à rue département de, m'oblige de payer pour les Matériaux provenant des ruines de la ci-devant Abbaye de St-Pierre, compris dans l'affiche arrêtée par le Maire de la ville de Gand, une somme de (*mettre la somme en toutes lettres*) francs.

Je me soumetts et m'oblige en outre à remplir exactement les clauses et conditions imposées par le Cahier des charges, dont je déclare avoir parfaite connaissance.
Gand le Juin 1811.

A GAND, chez C. J. FERNAND, Imprimeur de la Mairie, te Patte.

Afb. 1. Verkoop van de afbraakmaterialen. S.A.G. Modern Archief serie F.

herstellen waren, te slopen en op die plaats een marsveld aan te leggen. Bij de openbare aanbesteding deed de bekende Gentenaar Kieckepoost (3) het laagste bod. Met de hulp van 250 Spaanse krijgsgevangenen voerde hij het karwei in enkele weken uit. Kieckepoost rekende de 6.581,55 frank aan voor de gedane werken. Het afbraakmateriaal bracht 16.001 frank op. (Afb. 1)

Het plein, dat als naam de titel van de pasgeboren zoon van Napoleon "Place de Roi de Rome" meekreeg, liep schuin omhoog naar de Kattenberg toe. (4)

Deze twee plaatsen leenden zich natuurlijk niet tot oefeningen te paard, daarvoor waren ze te klein. De kavalerie zocht dan ook meestal heil buiten de stad. Het glacis van 't oude Spanjaardenkasteel werd dan ook de uitverkoren plaats om de "charge" te oefenen. De "Gazette van Gend" van 31 augustus 1781 meldde; "Buiten de Dampoort hebben groote krijgsoefeningen plaats voor voet- en paardevolk in tegenwoordigheid van de aartshertog Albert en aartshertogin Maria-Christina..."

In juli 1781 bezocht Jozef II onze stad. Hij nam o.a. een kijkje in het kasteel en besloot het, samen met alle andere versterkingen te laten ontmantelen (wet van 22 november 1781). De eerste slopingswerken begonnen in 1783. Meer en meer gebruikten de militairen de nu vrijgekomen gronden als oefenterrein.

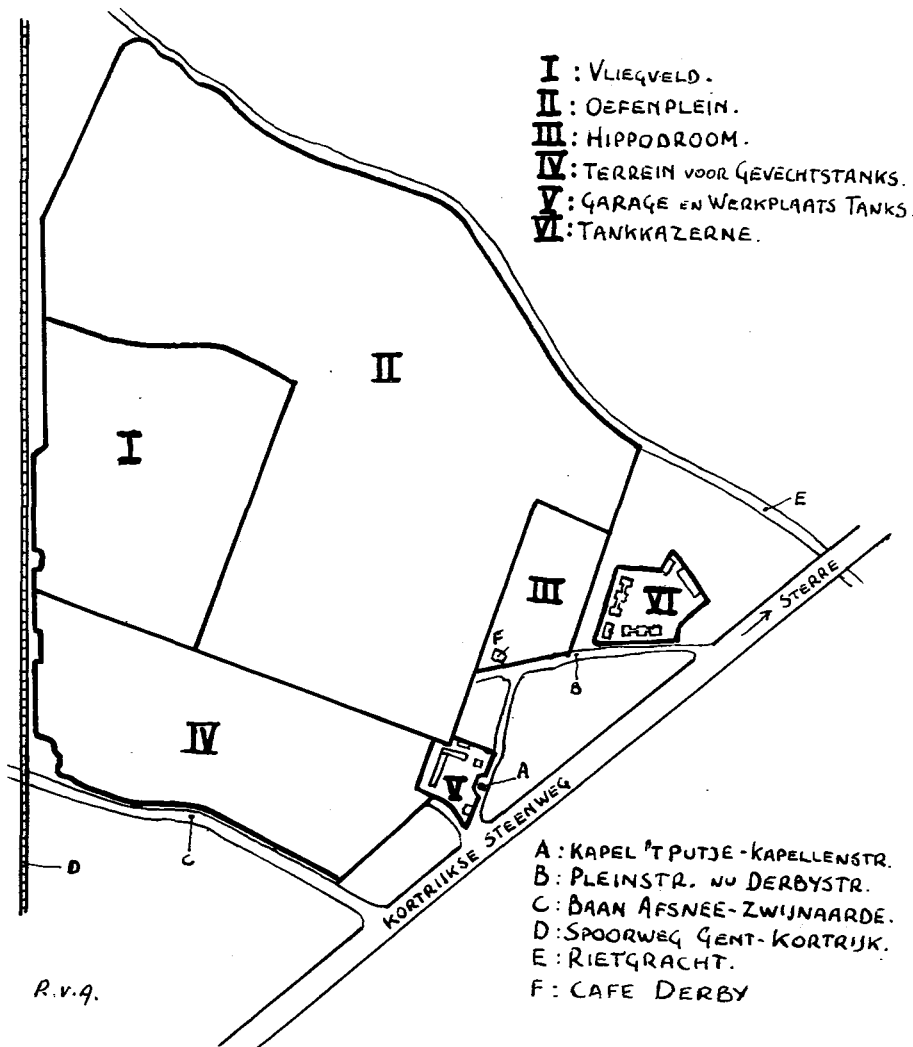
Bij de overeenkomst van 1 september 1849 deed het Ministerie van Oorlog (M.v.O) afstand van de meeste gronden in en om het Spanjaardenkasteel. In de jaren die volgden werd de wijk geurbaniseerd. De nieuwe beestenmarkt zag er het licht (1854). In het jaar dat het laatste doodvonnis op het oefenveld aan de Heirnis werd voltrokken (22 mei 1861) bakende men ook een terrein van 500 op 100 meter af voor de aanleg van een goederenstation op de spoorwegring rond Gent. Hiermede zagen de militairen hun laatste lapje "exercieveld" aan de Dampoort verdwijnen.

Met de conventie van 13 januari 1824 had het M.v.O. van de Stad gedaan gekregen een nieuw oefenveld aan te kopen op St-Denijs. De feestelijke inhuldiging van het terrein had plaats op 14 september 1825. Voor de gelegenheid voerden het 17e Regiment Infanterie en het 8ste Huzaren, beiden in garnizoen te Gent, oefeningen uit op het "Willemsveld".

Het plein met een oppervlakte van 27 Ha.36a.60ca. (630x430 m), kostte 34.938 gulden. De Staat kwam tussen voor 33.000 gulden waarvan een gedeelte moest dienen voor aankoop van gronden aan de Heuverpoort waar men de nieuwe citadef ging bouwen (1823-1830).

De percelen op St-Denijs hadden vroeger toebehoord aan de St-Pietersabdij maar waren onder de Franse bezetting (1796) gevorderd als "Bien National". Zo kwamen ze in het bezit van de Commissie van Openbare Onderstand (C.O.O. nu O.C.M.W.).

Na de omwenteling in 1830 wilde men natuurlijk niets meer van Willem

Afb. 2. Plan met de ligging der verschillende pleinen.

weten en noemde men het manueuvveld aan de Maaltewijk kort en bondig "St-Denijsplein".

De paardesport, die in die tijd een geweldige opkomst kende, verplichtte de Stad ertoe ook een hippodroom aan te leggen. De voor dit doel aangekochte gronden sloten aan bij het oefenveld. Vanaf 1838 konden de Gente-naars er hun zuurverdiende centen verwedden.

De vooruitgang stond niet stil. Men zag de eerste vliegtuigen in de lucht. Gent kon niet achterblijven en stond in 1910 toe dat luchtluigen op het koersplein mochten landen. Vanaf dit moment was ook het oefenplein niet meer van het vliegveld te scheiden.

In 1910 kocht het M.v.O., bij rechtsvordering, een stuk grond ter grootte van 57a. 89ca. van Emilie Van Saeten, wdw. Hebbelinck Alphonse eigenaar uit Merelbeke. Ridder Soenens Emile verkocht in 1911, 8a.36ca. In hetzelfde jaar moest de arme Emilie nogmaals 5a.12ca. van haar grond afstaan. Al deze percelen lagen langs de Kapellenstraat (nu Putkapelstraat) en dienden tot uitbreiding van het manueuvveld.

Gedurende de werelttentoonstelling in 1913 mochten de nog fragiele vliegtuigen hun kunsten tonen boven en op zowel het oefen- als koersplein.

Tijdens de bezetting in de eerste wereldoorlog legde de Duitsers er een, voor die tijd, groot vliegveld aan. Grote percelen grond werden onteigend. De hippodroomgebouwen moesten de plaats ruimen voor vliegtuigloodsen. Het "Etappen-Flugzeug Park No 4" uitgerust met verkenningsvliegtuigen kreeg er zijn thuishaven.

Na de oorlog kwam alles terug tot de dimensies van vóór 1914. De piotten konden weer zweten op hun plein en de sportvliegers moesten zich tevreden stellen met het lapje grond van nog geen hectare. Vanaf 1920 betwistte men er ook terug wedstrijden te paard.

In de kazerne aan de "rue de la plaine", door de Duitsers in 1916 gebouwd (5) had men ondertussen het regiment "chars de combat" ingekwartierd. Deze gevechtstanks moesten ook kunnen beschikken over een lapje vaderlandse grond om er te oefenen. Men stelde hen een strook aan de zuid-westzijde van het plein ter beschikking, waar ze later ook hun werkplaats en garagen kregen. (Afb. 2)

Begin 1940 kwam het kleine vliegveld onder militair beheer en werd door de genietroepen uitgebreid op gronden die tijdens de mobilisatie van 1939 door het leger waren gevorderd.

De "Luftwaffe" maakte tussen 1940 en 1944, gelukkig voor de omwoners, weinig gebruik van het veld. Meestal landden er transportvliegtuigen zodat St-Denijs-Westrem van bombardementen verschoond bleef. Na de bezetting, in 1944, was de R.A.F. er gestationeerd. De iets oudere Gentenaars zullen zich de Duitse luchtaanval op nieuwjaarsdag 1945 nog wel herinneren.

In 1946 nam de Regie der Luchtwezen de gronden over en richtte er een vliegveld van 3e kategorie in. Daarmede was het gedaan met militaire oefeningen. Alleen de leerlingen van de School voor Kandidaat Gegradueerden van de 1e Infanterie Brigade mochten er nog, af en toe, hun "Battle-Drill" op uitvoeren.

De laatste bladzijde in het boek der militaire aanwezigheid op het plein werd omgedraaid in 1973. Toen verkocht het Ministerie van Landsverdediging er de twee loodsen, het werkhuis en de twee woningen langs de Kapellenstraat voor 10.500.000 frank. (5)

Doordat het garnizoen van Gent zijn mooi oefenterrein aan de Dampoort had moeten afstaan voor de aanleg van een goederenstation keek de Dienst der Militaire Gebouwen uit naar een andere plaats waar de kavalerie zich zou kunnen uitleven. Ze kozen een strook landbouwgrond langs de steenweg op Brussel, grondgebied Gentbrugge.

De gouverneur van Oost-Vlaanderen, de Jaegher himself, tekende op 4 juni 1866 de aankoopdokumenten. Jean Vervalcke, landbouwer uit Gent onderschreef een akte over 88a.50ca. voor de prijs van 13.275 frank. De notaris Norbert Marie Eggermont kon ook niets veranderen aan de opeising en ontving 127.593 frank voor zijn 8Ha.50a.62ca.

Na afbakening keurde notaris Van Gend, uit Gent, de akten goed op 15 augustus 1866. Vervalcke haastte zich zijn laatste veldvruchten te oogsten waarop de ruiters van het 4e Lansiers het plein opstormden.

De ringspoorbaan rond Gent bleef de militairen echter achtervolgen. Het Ministerie van Openbare Werken had het terrein palend aan het nieuwe oefenveld aangekocht om er die lijn aan te leggen. Respektievelijk in 1881 en 1887 moesten smalle stroken grond op het zuid-westeinde van het plein worden afgestaan tot het verbreden en verbeteren van de spoorlijn.

Buffalo Bill op rondreis in Europa, plantte er in 1906 zijn cirkus. De man had financiële moeilijkheden. Hij gaf nog vier voorstellingen waarna hij zijn inboedel aan de meestbiedenden verkocht. (6)

Het plein had natuurlijk een magische aantrekkingskracht op de jeugd. In 1910 sloot de overheid het terrein af en verbood aan iedereen de toegang. De kinderen groeven namelijk diepe putten, speelden met flessen die geregeld braken en sleepten alle mogelijke afval aan. Geregeld struikelden paarden in en over de putten en de rommel waarbij ze hun eigen poten of de ribben van hun berijders braken. (7) Enkele omwonenden stelden een petitie op met de bedoeling het verbod te laten heffen. (Afb. 3) De plaatskommandant gaf toe maar stelde de ouders verantwoordelijk voor gebeurlijke ongevallen veroorzaakt door de schuld van hun spelende kinderen.

Na de eerste wereldoorlog zag het 1e Regiment Artillerie, dat nu de beide kazernen in de Brusselse straat bezette, het plein aan als persoonlijke eigendom. Dagelijks kon men er een of meerdere batterijen aan het werk zien. (Afb. 4 en 5)

De waakdienst "De Nachtwacht", die alleen oorlogsinvaliden en oudstrijders aanstelde, vroeg in 1922 de toelating een reclamebord aan de rand van het terrein te mogen plaatsen. (Afb. 6) Ze kregen de toestemming. Onmiddellijk volgden andere aanvragen die allemaal werden afgewimpeld.

Om aan de onkruidverdelging te ontkomen liet men de begrazing van het plein toe. Op 3 augustus 1923 liet Désiré Galens, herbergier en orgelverhuurder uit de Driesstraat 107 te Ledeberg aan de Dienst der Militaire

Afb. 4. 1e Artillerie Regiment op het Gentbruggeplein. Op de achtergrond de Brusselse steenweg. Foto Fumiere Ch.

Afb. 5. 1e Artillerie Regiment op het plein te Gentbrugge. Foto Fumiere Ch.

Gebouwen weten; “alsdat ik de grazingen op oefenplein te Gentbrugge niet meer kan gebruiken aangezien ik geen dieren meer heb”. De verpachting was aangegaan mits; “twee franken per jaar betaalbaar voor den eersten augustus”.

De militaire overheid liet ook allerhande manifestaties op het plein toe. Geregeld hadden er paarderennen, motocross en cirkusvoorstellingen plaats. Ook tijdens de Negenmeimarkt maakte men dankbaar gebruik van de open ruimte. Voor ieder gebruik moest een waarborg worden gestort. Zo betaalde het cirkus Sarrasani in 1932 een borg van 5000 frank, terug te betalen “vanzohaast het plein in zijn oorspronkelijke staat is gebracht”. Tijdens de tweede wereldoorlog kwam het oefenveld onder beheer van de Domeinen te Gent. Een gedeelte (54a.95ca.) gaf men vrij voor het telen van groenten.

Na de oorlog vroeg het M.v.L. zijn eigendom terug. In 1950 begonnen de onderhandelingen over de verkoop aan de Intercommunale E3 die er de verkeerswisselaar wou aanleggen. Er kwam tegenkanting van het gemeentebestuur van Gentbrugge dat er een sportterrein wild inrichten. Zoals te verwachten viel, won de Intercommunale uiteindelijk de strijd. In 1967 verkocht M.v.L. het oefenplein voor 33.000.000 frank.

Natuurlijk waren er in en rond Gent nog verschillende andere plaatsen waar de piotten hun teveel aan energie kwijt konden.

Op het einde van 1800 was er sprake van twee nieuwe kazernen te bouwen voor kavalerie- en artillerietroepen. Gronden werden daarvoor onteigend aan de Sterre. Ingevolge hevige tegenkanting van het stadsbestuur en de neringdoenden uit de buurt van de bestaande kazernen, die hun inkomsten reeds zagen verminderen, moest het M.v.O. afzien van het plan. Men gebruikte de aangekochte gronden dan maar als manoeuvreveld.

De Staat vorderde de ganse oppervlakte aan de Sterre voor de wereldtentoonstelling van 1913.

Tijdens de eerste wereldoorlog nestelden de Duitsers zich op het terrein en bouwden er vele barakken en een schietstand. Tussen 1919 en 1927 werden de Duitse houten huisvestingen vervangen door degelijke stenen accommodatie. Op de rest van het terrein legde men sportvelden aan zodat de plaats als oefenveld kon vergeten worden. (8)

Nadat de citadel aan de Heuvelpoort was voltooid (1830) kon de bezetting ervan oefenen op de velden en weiden palend aan het glacis, tussen Schelde en steenweg op Ottergem. Het garnizoenskommando liet zelfs een zwemkom afbakenen aan de Scheldeoever. (Afb. 7) Dit oefenterrein hield op te bestaan bij de ondertekening van de conventie van 25 april 1870 die de gronden rond de citadel aan de stad afstond.

"DE NACHTWACHT",
Oorlogsinvaliden en Oud-Strijders
1914 1918

GENT, 28 novembre 1922.

"LA GARDE DE NUIT",
Invalides de Guerre et Ex-Combattants
1914 1918

Bureelen : | St-Margarethastraat, 22
Bureaux : | Rue St-Marguerite.

GENT — GAND

TEL. : 3298

Hoofdbureel te ANTWERPEN.
Bureau central à ANVERS.

BUREELEN. — SUCCESSELS.
IN BELGIË : — EN BELGIQUE :

Gent · Antwerpen · Leuven · Mechelen · Diest ·
Aarschoot · Brugge · Oostende · Kortrijk · Aalst ·
Audenarde · Ronsse · Coxaardsbergen · Moeren ·
Deinze · Eecloo · St-Nicolas · Dendermonde ·
Sotogem · Ninove · Tysvout · Tielit · Rooselare ·
Iseghem · Veurne · Lokeren · Wetteren · Yperen ·
enz. enz.

IN FRANKRIJK : — EN FRANCE :

Lille · Roubaix · Tourcoing · La Madeleine
et tout le département du Nord.

ONDERNEMINGEN VAN ALLE WAAKOEFENINGEN.

ENTREPRISE DE SURVEILLANCE DE TOUT GENRE

Commandant supérieur de la Place
Gand,

Mon Commandant,

Permettez-moi de vous
envoyer la présente, au nom de la soc.coop.
"LA GARDE NUIT" Invalides et Ex-Combattants
1914-1918, afin de solliciter une faveur.

La soc. précitée ayant
fait une demande d'ouverture d'un garage,
Rue des Sans Noms, 4, Gentbrugge, Gand, ayant pour
but de procurer du travail aux invalides et
ex-combattants, et afin de pouvoir donner
quelque publicité à cette noble institution,
nous avons l'honneur de solliciter de votre
bienveillance mon Commandant, l'autorisation
de pouvoir placer une enseigne sur poteaux
avec le titre suivant: GARAGE "LA GARDE DE
NUIT" Invalides et Ex-combattants "Rue des
Sans Noms, 4, Gentbrugge, Autos-Motos-Machines-
Huiles-Pneus-Reparations" d'auto-et camion de
toutes marques. Location de Box et Garage.

Cet enseigne portera les
couleurs nationales et nous désirons placer au
coin de la plaine d'exercice, dont est joint
le croquis.

Vu que ceci n'entravera
nullement la voie publique, de plus que notre
institution nouvelle peut-être considéré com-
me une oeuvre utile pour le bien-être de nos
invalides et ex-comb., nous vous prions de vou-
loir prendre à notre égard une décision favora-
ble.

Avec nos remerciements
anticipés, nous vous présentons, Mon Commandant
l'assurance de notre parfaite considération.

LA GARDE DE NUIT
INVALIDES DE GUERRE ET EX-COMBATTANTS
Société-Coopérative

Directeur -
pour Gand et Environs

[Signature]
E. S. O. F.

Afb. 6. De aanvraag tot het plaatsen van een reclamebord op het Gentbruggeplein.

Afb. 7. De afgebakende zwemkom aan de Scheldeoever bleef nog in gebruik tot 1914.

Tussen de twee wereldoorlogen konden de troepen ook nog terecht op het “Koersplein” te Sint-Amansberg. De oud-eigenaar van Berleer had deze grond moeten verkopen aan het Ministerie van Openbare Werken dat er een rijkswachtkazerne wilde bouwen. (9) Van dit plan is nooit iets gekomen, in de plaats ervan is het “Westveld” er aangelegd.

De kompaniekommandant die er niets op tegen had zijn manschappen een flink stuk te laten marcheren, vooraleer tot oefenen over te gaan, ging naar Oostakker. Rond het Farmanplein en op de uitgegraven zandgrond van het Sifferdok kon hij dan zijn eigen minioorlogje ontketenen.

We kunnen dit oefenpleinhoofdstuk niet afsluiten zonder een woordje te zeggen over “Madelon”. Deze marketentster die, onder verschillende andere vrouwen en mannen, (10) de troepen volgde om er haar koopwaar aan kwijt te raken was speciaal gekend door de mannen van het 1e Artillerie Regiment. We maken voor nadere kennismaking met Madelon, dankbaar gebruik van de toelating ons gegeven door het medelid Theo De Smet om een door hem geschreven artikel over te nemen; (11) “...dat armzalig stukje “vrouwmens” die langs de soldaten om probeerde een centje te verdienen, zie ik nog levendig voor mijn geest. Haar onfris gezicht, haar kleine bruine oogjes, haar weinige, onverzorgde stijve haren langs haar beide wangen; gaf de indruk van altijd te lachen. Maar het was niet zo. Dat was geen lachen, dat waren niet anders dan “rimpels” die zo in haar gezicht

gegrift waren dat ze die valse indruk van lachen teweeg brachten. Met haar zelf in mekaar geknutseld twee-banden karreke en een armzalige voorraad "soldatenvoer" was ze altijd op post. Ons moeder konden we vereenzelvigen aan een "bloende" of een stuk kaas in ons valies, maar Madelon was daar, waar we haar nodig hadden, op het oefenplein, bij weer en wind... Gedurende de rust kon ieder soldaat bij haar terecht. Iedereen kon ze gerieven en iedereen volgens hun eigen "soldatenwelstand". De rijksten onder ons kochten Madelon's zelfgemaakte "podding" en daarna konden ze hun dorst lessen aan een "chaffarken" je weet wel dat kleine eigenaardige witte flesje met die "glazen marbel" bovenaan, die met de duim moest ingeduwd worden. De minder begoede kameraden, vanzelfsprekend het grootst in aantal, moesten zich tevreden stellen met twee op mekaar geplakte dunne koekjes met tussenin wat wit gesmolten suiker. Voor diegenen, die hun opgespaarde soldij van *Dertig centiemen* per dag hadden verteerd in café Metropol of in café Leopold, rechtover de kazerne, had de goede Madelon nog wel een "spek" in voorraad. Madelon was een symbool voor ons; een lichtpunt. Hoe nietig ze ook was, toch was Madelon voor ons een vrouw. Wat ons moeder of onze geliefde nooit heeft kunnen meemaken, dat was voor haar dagelijkse kost. Zij alleen heeft ons horen "uitkafferen". Zij alleen heeft kunnen lachen met de fouten welke we maakten op het oefenplein. Wellicht, ik ben ervan overtuigd, heeft ze ook verdriet gehad om de sukkel die door onze opleiders te hard werd aangepakt. Madelon was altijd bij ons. Meer zelfs..., Madelon was van ons...". Tot zover Theo De Smet.

Als reactie op boven vermeld artikel kwam in een volgende uitgave van "De Blauwe Kwispel" een schrijven van de heer De Rockere, destijds brouwer in de St-Lievensstraat. De paardenstallen van de brouwerij lagen rechtover het koertje waarin Madelon woonde. (12) De marketentser was dan ook goed gekend door de brouwers- en stalknechten. De gasten noemden haar "Mietse van 't Artillerietje".

De heer De Rockere schrijft; "We wisten al dat "Mietse" geen schoonheid was, maar nu haar platte stijve haardos begon uit te vallen ging ze er nog veel triester voorkomen, bij haar vele dagelijkse soldatenklanten.

Brouwersgasten zijn erg opmerkelijke mensen en één van die sloebers ging Mietse daarover spreken; "Mietse,... zo sprak hij, ge moet u geen zorgen maken over uw haaruitval. Er is een goede remedie tegen. Mijn moeder heeft dat ook meegemaakt en met een "wondermedikament" is dat allemaal vlug in orde gekomen. Ik zal u morgen een "fleske" brengen en twee keer per dag moet ge daar uw haar mee insmeren. Het riekt wel een beetje kwalijk, maar daar moogt ge zeker niet naar zien. Voortdoen Mietse, regelmatig insmeren en na een "fleske of vijf" zal uw haar, geloof mij gerust, wederom beginnen groeien.

De makers “kanonniërs van de laatste jaren dertig” hebben kunnen vaststellen dat de “paardenurine” van de brouwersgasten een deugdzaam “medikament” is geweest, want Madelon haar haardos is daarmee opnieuw beginnen schieten.”

Tot daar mijnheer De Rockere, met wiens woorden we de oefenplein historie afsluiten.

Roger VAN AERDE
1984

NOTEN

- (1) G.T. 15 September 1985 : De kazerne op de Kattenberg nu de “Leopold”.
- (2) G.T. 15 mei 1986 : Van St-Pietersabdij tot St-Pieterskazerne.
- (3) Palmares 9e jaargang No 6 : De Gentenaar Kieckepoost.
- (4) Het is eerst in 1847 dat het plein werd geniveleerd en zijn huidig uitzicht bekam.
- (5) G.T. 15 november 1986 : De tankkazerne te St-Denijs-Westrem.
- (6) - National Geographic, juli 1981 : Buffalo Bill.
- Dagblad “De Gentenaar” van 14 juli 1977.
- (7) Weekblad “De Volksstem” van 19 juni 1910.
- (8) G.T. 15 september 1986 : Het militair kwartier aan de Sterre.
- (9) G.T. 15 januari 1986 : De rijkswachtkazerne in de Ridderstraat.
- (10) Valere Depauw : De 15e compagnie. 1939.
Op bladzijde 200 van dit boek kan men genieten van de beschrijving van een ander marketenter “Schele Fikke, de vent, die op de Sterre en het Sint-Denijsplein, bier, limonade, vetbollen en chocolade te koopt stelt”.
- (11) “De Blauwe Kwispel” verenigingsblad van de oudgedienden van het 1e Artillerieregiment. 4e jaargang No 2, maart 1980.
- (12) We hebben overal gezocht om het juiste adres en de familienaam van Madelon te weten te komen. Het is ons spijtig genoeg niet gelukt.

FRANÇOIS LAURENT

Verleden maand, namelijk op 11 februari, was het precies 100 jaar geleden dat François Laurent overleed.

Wij vinden het gepast van deze gelegenheid gebruik te maken om even deze grote Gentse figuur in herinnering te brengen.

Wij mogen terecht spreken van een “Gentse figuur”, want deze Luxemburger van geboorte heeft het grootste deel van zijn zeer vruchtbaar leven doorgebracht in onze stad en heeft op een zeer positieve wijze zijn stempel gedrukt op het sociaal leven van het 19e eeuwse Gent.

Hij werd geboren in de stad Luxemburg op 8 juli 1810. Zijn eerste onderwijs, atheneum inbegrepen, ontvangt hij in zijn geboortestad. Hij gaat daarna Wijsbegeerte studeren aan de Universiteit van Leuven. Na 1830 gaat hij naar de Universiteit van Luik waar hij in 1832 zijn diploma haalt van Doctor in de Rechten.

Na gedurende 2 jaar de advocatenpraktijk uitgeoefend te hebben in zijn geboortestad, wordt hij afdelingsoverste benoemd op het Ministerie van Rechtswezen te Brussel waar hem werken over de wetgeving worden toevertrouwd. Twee jaar later wordt hij gelast met het geven van de cursus van Burgerlijk Recht aan onze Universiteit. Hier schijnt hij zijn ware roeping gevonden te hebben en gedurende bijna een halve eeuw zal hij een van de eminentste professoren zijn van de Gentse Universiteit.

Wat Laurent, buiten zijn brede visie op de dingen en zijn sociale bewogenheid, kenmerkt, is zijn ongelooflijke en fenomenale werkkraft. De man moet een uitzonderlijk en onverwoestbaar ijzeren gestel gehad hebben.

Zijn eerste groot werk besloeg niet minder dan 18 vollen. Het heette aanvankelijk “Histoire du Droit des gens”, maar bij het verschijnen van het 4e volume verandert hij de titel in “Histoire de l’Humanité”. Het verwekt heel wat beroering en aangezien al wat er in verkondigd wordt niet altijd strookt met de katholieke leer wordt het op de “Index” geplaatst.

Zijn “Studiën over de geschiedenis van het mensdom” handelen over het Oosten, Griekenland, Rome, het Christendom, de Barbaren, het Katholicisme, het Pausdom en het Keizerrijk, de Feodaliteit en de Kerk, de Hervorming, de Godsdienstoorlogen, de Wijsbegeerte van de XVIIIe eeuw, enz. Allemaal gevaarlijke onderwerpen in onze 19e eeuwse maatschappij. Zijn “De Liefde der Katholieken voor de vrijheid” en “Geschiedkundige studie over Kerk en Staat in België” zijn er ook niet naar om zijn populariteit bij de Clericalen te verhogen.

Tien jaar zal hij werken aan zijn monumentale “Principes du Droit Civil” in 32 delen van 600 bladzijden elk.

Alsof dat nog niet genoeg was publiceert hij ook nog zijn “Cours élémen-

taire de Droit Civil” in 4 delen, “Le Droit Civil international” in 8 delen en “L’Avant-projet de revision du Code Civil” in 7 delen.

Hoe de man het allemaal klaarspeelde is nog steeds een raadsel. Het is een feit dat hij iedere dag opstond om 4 uur en bleef werken tot stukken in de nacht. Hij woonde in de Savaanstraat rechtover het St-Barbaracollege. Een der paters zei : “Gaan wij slapen, Laurent zit nog aan ’t werk, als wij opstaan zit hij reeds aan het werk.”

Het werken en denken van Laurent wordt redelijk goed geresumeerd door een van zijn uitspraken : “Geef mij onderwijs en opvoeding voor de jeugd en ik zal de wereld hervormen.”

“Het grootste probleem dat de 19e eeuw zal op te lossen hebben”, schreef hij, “is de stoffelijke, verstandelijke en zedelijke verbetering van de werkersklasse, daarom moet men beginnen met haar te onderwijzen, want onderwijs is de grondslag van alle verzedelijking.”

In 1863 deed hij zijn intrede in de Gemeenteraad. Hij zal daar veel meer aandacht besteden aan de sociale werking dan aan de zuiver politieke acties, iets wat slechts matig geëapprecieerd werd door zijn partijleiding.

In 1866 richt het Stadsbestuur op zijn initiatief een centrumschool in in de Onderstraat, een school die kan bezocht worden door de leerlingen uit alle delen van de stad en zelfs van uit de omliggende gemeenten. Zij zou later naar hem het “Instituut Laurent” genoemd worden.

Aangegepen door de miserabele omstandigheden waarin de werkersklasse leeft, de uitzichtloze toekomst voor haar jeugd en het zedelijk verval dat daarmee gepaard gaat, sticht hij een hele reeks jeugdverenigingen met als doel de geestelijke ontwikkeling van de jonge arbeiders. Hij was wel zo verstandig te beseffen dat dit moest gepaard gaan met ontspanning en vermaak, wilde hij enig succes hebben. Verschillende van deze zogenaamde “Laurentkringen” hebben hun 100-jarig bestaan kunnen vieren.

De eerste werd opgericht in 1868 en kreeg de naam mee “Vrijheidsliefde”. Hij was bestemd voor jongens van de Muide; de voorzitter was Nemorin Wiemer. In hetzelfde jaar ontstond “Vreugd en Deugd” voor meisjes op de Brugse Poort. De leiding berustte bij Mevrouw Hauwaert.

De vergaderingen hadden plaats op zondagnamiddag en maandagavond en de activiteiten omvatten o.m. zang, voordracht, lezingen, toneel.

“Nut en Vermaak” kwam er in 1874 in de nu verdwenen Laurierstraat.

In 1875 “Vermaak in ’t Leeren” op de Muide en ”’t Werk veredelt” in de Barrestraat.

“Leeren vereert” op St-Pieters-Aalst in 1876. “Geluk in ’t Werk” in de Rooigemstraat in 1880 en “Werken en Leeren” op Meulestede in 1885.

Verder nog “Help u zelf” in de Froebelstraat en “Volksvljijt” op de Dendermondse steenweg.

Hoeven wij er aan te herinneren dat Laurent de pionier was van het school-

François Laurent. Foto Stadsarchief.

sparen ? Hij stichtte eveneens het "Calliergenootschap" met het doel een schakel te leggen tussen de burgerstand en de arbeidersstand.

In vele opzichten was hij zijn tijd ver vooruit. Mutualiteiten en een verbruikerscoöperatieve die hij stichtte zouden pas later succes kennen.

Op 8 december 1877 werd hij gehuldigd in de Aula van de Universiteit als laureaat van de Guinardprijs. Naast magistraten, professoren en studenten, waren er ook veel fabrieksmensen aanwezig. Zij waren niet gekomen om een eminente rechtsgeleerde te huldigen, maar om hun opvoerder te eren en te danken. Bij deze gelegenheid ontving hij zijn portret geschilderd door Lieven De Winne.

Veel van het geld nodig voor het verwezenlijken van zijn sociale werken kwam uit zijn eigen zak. Toch wel een merkwaardige en zeldzame prestatie voor iemand die in de politiek zat.

In 1884 stelde hij nieuwe sociale hervormingen voor : de reglementering van de werkuren voor minderjarigen en voor vrouwen en de minimumleeftijd voor fabrieksarbeiders.

In October 1884 werd hij door ziekte gedwongen te verzaken aan zijn functie van lid van de Schoolcommissie. Bij deze gelegenheid stemde de Gemeenteraad eenparig en onder toejuichingen de volgende motie : "De Gemeenteraad, het ontslag, ingediend door den hoogleraar Laurent uit zijn ambt van lid der Commissie der Stadsscholen, aanvaardend, verzoekt hem de uitdrukking van het diepste en het oprechtste spijt te willen aanvaarden, welke zijn aftreden teweegbrengt en verklaart plechtig dat de heer Laurent zich jegens de raad verdienstelijk heeft gemaakt."

Zoals gezegd stierf hij op 11 februari 1887.

Hij werd begraven op het kerkhof van de Brugse Poort om 3 uur in de namiddag, de 14e februari. Een zeer grote menigte had er aan gehouden deze plechtigheid bij te wonen. De "Gazette van Gent" gaf de volgende beschrijving van deze lijkplechtigheid :

"De vaandels der verschillende studentenverenigingen, gevolgd door de studenten onzer hoogeschool, dragende eene menigte schoone kronen.

Twee bataillons van het 2e linieregiment onder de bevelen van eenen kolonel en muziek aan 't hoofd.

De studenten van de faculteit der rechten.

De lijkstaf wordt gedragen door vier studenten en is overdekt met de professortoga. De hoeken worden gehouden door de heeren Lippens, burgemeester van Gent; Wagner, lid der Academie van België, de Ridder, leeraar der hoogeschool en Polidoor De Paepe, raadsheer bij het Hof van Verbreking; Wiemer, voorzitter van het werkersgenootschap "De Vrijheidsliefde" en een werkmans. Achter de familie volgt het leeraarkorps onzer hoogeschool, het onderwijzend personeel der lagere jongens- en meisjes-

scholen, der middelbare school, enz. Deputatiën van kinderen der verschillende scholen en werkerspatronagiën, de Maatschappij l'Avenir met een prachtige kroon, de Liberale grondwettelijke Associatie en de Vlaamsche liberale Associatie, de liberale kringen, de maatschappij de Melomanen, de Koormaatschappij Gretry, de Fonteinisten, liberale Associatie van St-Amandsberg, enz. enz.

Zes redevoeringen werden in het sterfhuis uitgesproken.

Er was eene deputatie der hoogeschole van Brussel en Luik.

Onder de voorname personen bemerkten wij de schepenen, gemeente- en provincieraadsleden van Gent, de voornaamste magistraten der rechtbanken van Gent, Brussel, enz., de oud-ministers J. Bara, Graux, Rolin-Jacquemyns; verder de heeren d'Elhougne, Janson, Canler, Van Zele, Oswald de Kerchove. De heeren Buls en Demot vertegenwoordigden het college van burgemeester en schepenen der stad Brussel, enz. enz.

De eerste redevoering bij het graf werd uitgesproken door den Heer H. Lippens, burgemeester van Gent.

Daarna hebben het woord genomen de heeren Cambier, gemeenteraadslid, Wiemer, voorzitter der Vrijheidsliefde, Gaspar namens de studentenmaatschappij, een werkman en een Roemeens student."

De grootste hulde werd hem misschien gebracht, zij het dan ook onrechtstreeks, door zijn grootste politieke tegenstrevers. In "Le Bien Public" kon men immers lezen :

"De heer Laurent bekleedde in het liberalisme een aanzienlijke plaats. Men heeft van hem, zonder te veel overdrijving kunnen zeggen, dat hij het liberalisme ten volle en in alle opzichten vertegenwoordigde.

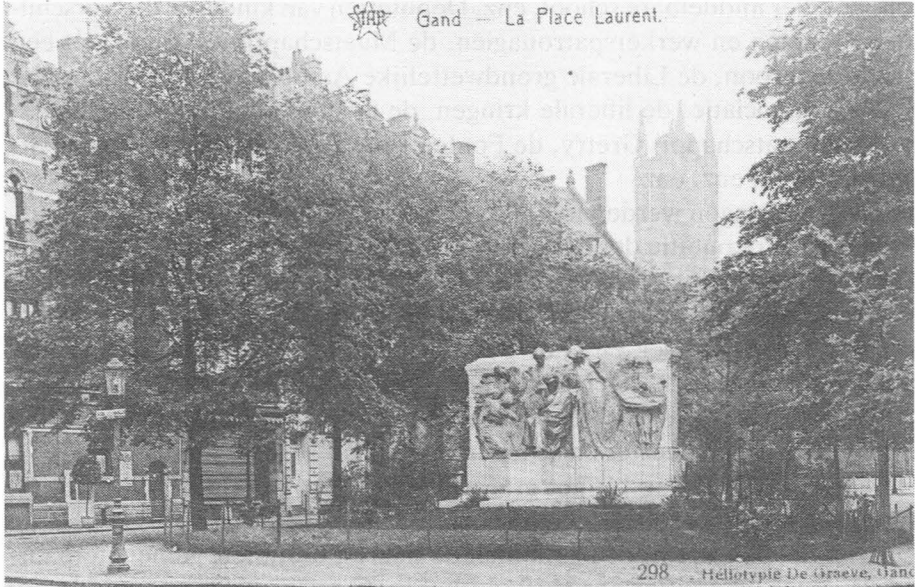
Hij was een karakter.

Twee hoofdhoedanigheden, en die zijn tegenstrevers zelven wisten te vereeren, beheerschte zijn lange loopbaan : het werk en de openhartigheid. Weinig schrijvers zijn zo werkzaam geweest als hij.

Door den strengen eenvoud van zijn leven volgde hij die godsdienstige orders na, waarvan hij nochtans de blinde belager was. Hij was, als men aldus mag spreken, een omgekeerde benediktijner."

Zijn standbeeld, van de hand van Jules-Pierre Van Biesbroeck, werd onthuld op het Laurentplein op 22 november 1908.

Op zondag 18 juli 1909 werd hem nog eens een verdiende hulde gebracht. Het initiatief ging uit van de "Bond van Oud-leerlingen der Gentsche Stadsscholen". Van alle kanten, ook van buiten Gent, waren deelnemers toegestroomd. Er was een officiële ontvangst op het Stadhuis in aanwezigheid van talrijke volksvertegenwoordigers en senatoren. Om 3 uur in de namiddag vertrok op de Vrijdagmarkt een indrukwekkende stoet, begeleid door 6 muziekkorpsen. Er volgde een defilee vóór zijn monument waar

Het Monument François Laurent. Deze foto dateert uit een tijd toen het Laurentplein nog een genietbaar pleintje was.

rijke bloemkransen werden neergelegd.

In zijn redevoering zei Felix Cambier, Schepen van Openbaar Onderwijs, het volgende : “Gedurende ongeveer twintig jaren was Laurent de ziel der Schoolcommissie, aan wie, te dien tijd, de zorg was toevertrouwd de onderwijsinrichtingen door de stad gesteund, te beheeren en uit te breiden. Zijn toewijding van elken dag, van elk uur, was grenzeloos, en wij weten niet wat wij het meest hoeven te bewonderen bij hem : het talent, het karakter, het gansch buitengewone verstand of het gouden hart van zijn onuitputbare goedheid en milddadigheid.”

De manifestatie eindigde op de Kouter waar een cantate, speciaal voor dit doel gecomponeerd, uitgevoerd werd. De muziek was van Oscar Roels, de tekst van Boudewijn Maes.

Nu en dan gebeurt het nog wel eens dat men een geschrift tegenkomt waarin zeer negatieve uitlatingen te lezen zijn over Laurent.

Wij zouden zeggen : “Haal eens uw schouders op, en denk aan al het goede dat hij verwezenlijkt heeft voor de Gentse gemeenschap.”

Hugo COLLUMBIEN

DE REIS VAN DULLE GRIET

Dat er over de Dulle Griet al het een en ander werd neergepend staat als een paal boven water. Het is zeker niet onze bedoeling hier nogmaals het verhaal van het Groot Kanon of de Rode Duivel, zoals die soms ook genoemd wordt, te herhalen. Voor hen die alles hierover het er nog eens willen op nalezen verwijzen we naar de hierbijgevoegde bibliografie. Verder zullen we ons beperken tot de omstandigheden waarin de Dulle Griet naar Gent kwam en er ook tot op heden bleef.

Na de opstand tegen Keizer Karel was een van de straffen die de Gentenaars opliepen o.a. het slopen van de versterkingen omheen de stad. Ook moesten alle vuurwapens ingeleverd worden om hen er in de toekomst ervan te weerhouden nogmaals tegen hun vorst op te staan. Zo kwam het dat Gent een tijdlang geen zware wapens meer binnen de muren bezat. Eerst tijdens het Calvinistisch Bewind werd er terug aan herbewapening gedacht. De Gentse kapitein Karel Rockelfing, die Oudenaarde bezette, kreeg in 1578 als opdracht al het krijgstuig in die stad voorhanden, in beslag te nemen en naar Gent te laten overbrengen. In het stadhuis vond men toen de Dulle Griet terug die daar door de Gentenaars in 1452, bij de belegering van Oudenaarde, in plan was gelaten.

Blijkbaar leverde het transport van dit bovenmaats vuurwapen voor de nodige moeilijkheden want op 1 maart 1578 stuurde een zekere Maillard de Vuldere vanuit Oudenaarde een brief aan Roelandt van Hembijze, secretaris van de Keure van Gent, waarin hij liet weten dat het kanon wat later zou aankomen dan was gepland. Hij had namelijk nog geen geschikt vaartuig gevonden om het zware tuig, het ging ten slotte om niet minder dan 16 ton, naar Gent over te brengen. Wel meldde hij dat het wapen reeds klaar lag op de kade om te worden ingescheept en dat dit de eerstvolgende maandag zou gebeuren.

De tekst van de brief luidde als volgt :

“... ten lesten so eyst dat de wercm(eest)ers deser stede ghed(ae)n hebben alle devuoiren omme zeker stick artillerie ghenaept de groote griete n(aer) Ghendt te zendene, nochtans en en hebben alsoch gheen commoditeyt van schepene connen vinden om 't zelve gheschut te doen beweghen twelcke U believeen zal, mijn heer de voorschepene Hembijze, talmentere, hem verzekerende dat maendaeghe n(ae)stcommende tvoorschr(even) gheschut bescheept zal wesen als dat nu up de kaye ghereet liggende, doende onse excusen van tlanck vertoeven als bij onsen ghebrenen niet gheschiet zijnde, maer zoo men ons zecht bij faulte van den commodieusen schepene...” (1)

Enkele dagen later kreeg de schipper samen met het kanon ook een brief mee vanwege de Burgemeester en Schepenen van Oudenaarde die als

datum 5 maart droeg. Hierin verontschuldigde het magistraat zich nogmaals voor de opgelopen vertraging welke ze toeschreven aan de vrees die de schippers hadden om hun "schepen te bederven".

Anderzijds bekloegen ze er zich over dat het voorgestelde bedrag van vijf pond groten voor het vervoer, door de schipper te laag werd bevonden en deze in plaats daarvan zes pond eiste. Samen met het kanon werden ook nog de kamer en zes kogels meegebracht.

"Edele en willende heeren

de brijngher van desen (brief) heeft bevrecht het stick artillerie ghenampt de groote griete met de camere (2) ende zes clooten (3) wij hebben dienen (schipper) gheboden vijf ponden groon. voor de vrecht, maer en wilt daermede niet te vreden sijn, willende daervooren zes ponden hebben. Tes ons deerl(ijck) dattet zo langhe vertrouft heeft als toegheghaen zijnde bij de schippers wegghevende tvoorschr(even) gheschut inne te nemen van vreesse huerlieden schepen te bederven..." (4)

Ook in de stadsrekeningen van de Stad Oudenaarde werd de kostprijs voor het vervoer van de Dulle Griet stipt opgetekend : "Item betaelt Jan ende Pieter Dilcroos, van de groote Griete te leveren in tscip van Ghendt... LX lib. parisis".

De kroniekschrijver Christoffel van Huerne beschrijft ons de aankomst en de plaatsing van het kanon te Gent als volgt : "Martius. Den 8n es hier van Aldenaerde ghebrocht een groot ijserin geschut, drij vierendeelen wijdt ende ontrent vier ellen lanck wesende, sonder de camers, niet wesende ghegoten, maer met banden of latten te gaer gedaen, den naeme draegende van dulle Griete ofte den rooden Duyvele, mits tselve rood geschildert es; ende het wierdt gelost aen tCuupgat bij de Freermineuren."

"Grasmaend XVc LXXVIII, den 15n, es de dulle Griete of den rooden Duyvele, tgrof geschut van Aldenaerde, ten eynde de Langemunte, op Mennekens Aerde, ghestelt op rollen, met haere camere, geheel soo 't behoord..." (5)

En op die plaats staat ze nu nog. De zes kogels verdwenen in de loop der tijden, waarheen weet niemand. Wie ze soms in zijn achtertuin heeft liggen mag ze steeds terugbrengen, maar bedenk hierbij wel dat ze ongeveer 340 kg 't stuk wegen.

David MAES

BRONNEN

- 1) Stadsarchief Gent, reeks 93, register Z, folio CXLVI ro. e.v.
- 2) Camere : benaming van dat gedeelte van een vuurwapen waarin de buskruitlading komt te liggen.
- 3) Cloot : andere benaming voor kogel.
- 4) Stadsarchief Gent, idem, folio CCII vo. e.v.
- 5) Frans De Potter, Gent..., deel 6, blz. 179.

BIBLIOGRAFIE

- Gent 1000 jaar Kunst en Cultuur, Gent 1975, deel 3, blz. 268-269 (met verdere verwijzingen naar andere bronnen).
 - Frans De Potter, Gent van den oudsten tijd tot heden, deel 6, blz. 169-192.
 - Gids voor Vlaanderen door J. van Overstraeten, herwerkt door J. Gerits, 1985, blz. 336.
 - Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, 1976, deel 4 na, blz. 140-141.
 - Gentse merkwaardigheden door Karel Haerens, 1980, blz. 44-45.
 - Ghendtsche Tydinghen, 1986, nr. 1, blz. 28-29 - Inventaire Archéologique - fiche nr. 15.
 - Gids voor Oud Gent door Guido Deseyn, 1984, blz. 27-28.
-

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

BRUGSE POORT

De twee bruggen aan de Brugse Poort ontstonden waarschijnlijk terzelfdertijd als de Brugse Poort zelf. Ik citeer J.J. Steyaert : "De Brugse Poort wordt zo genoemd omdat men door deze naar Brugge reist, maar heette eertijds de Walpoort of Brugse Walpoort en het gedeelte der Begijnenvest naast de poort werd Waldam. De Brugse poort werd eerst in de 13de eeuw gesticht, en in de jaren 1486 en 1581 herbouwd. Het jaarschrift 1637 in verheven letters op de stenen poort staande, wijst de tijd van haar laatste herbouwing aan, het daaronder uitgehouwen jaartal 1720 schijnt aan te tonen dat zij enige herstelling onderging. Het daarbij staande wachthuis met vier kolommen werd in 1812 gebouwd."

Explicatie.

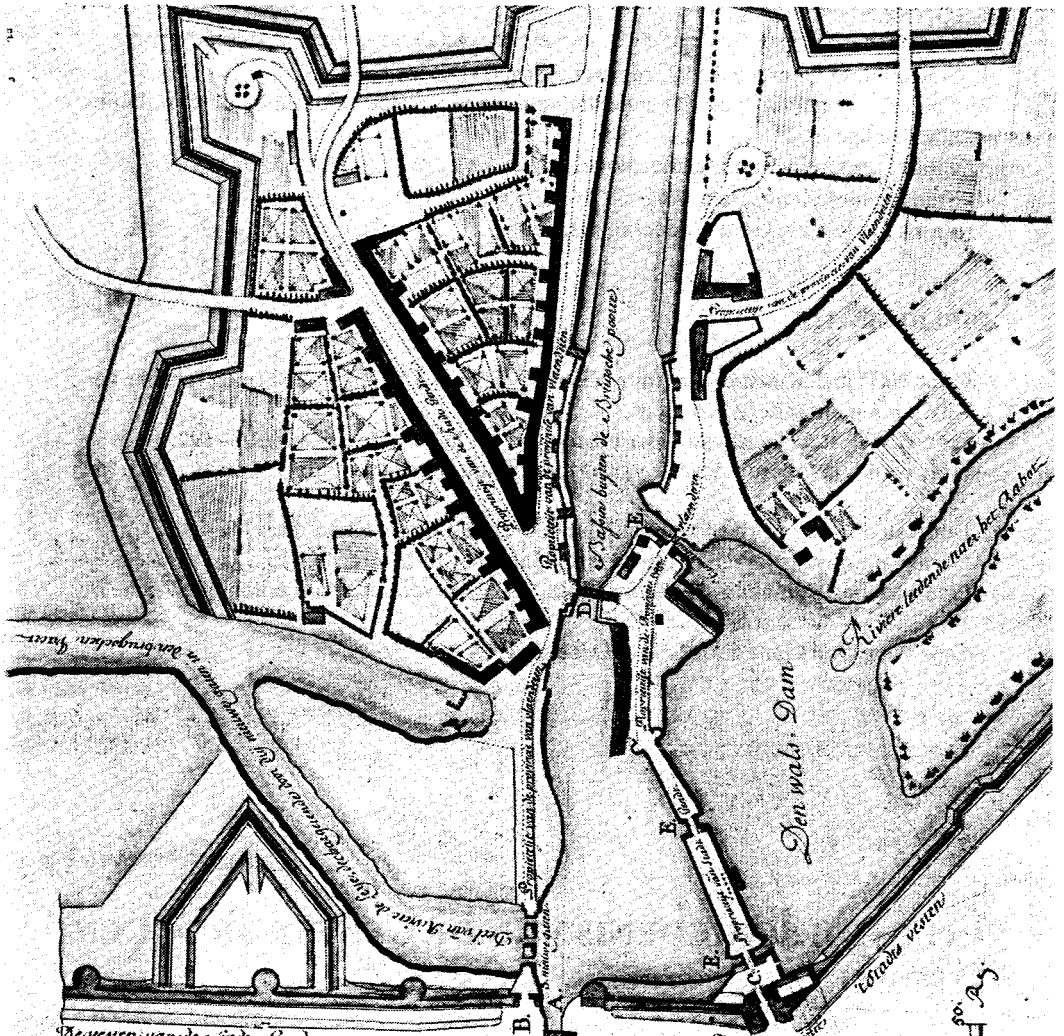
Om beter te kunnen aangevoelt worden elc
 porportie van de provincie inde de stads
 so van de ruyen, collyde, wegen als andere
 werken, waar by dit plan verbeeld en deel
 des stads waeren, de communicatie, brugge
 van diese getenveeren met de Looer A.
 de nieuwe ende oude, e Brügge, poort, duub
 Siteris B. or C., de groate draaijende brugge
 rechte over den groeten oppel ende nevens
 de e Brügge, kagje, Siteris D., benevens ber
 voor geborgte geentouwe met e sijne acadie
 vestinge, soo ende gelijk alle de werken acue
 tijck aldair geentouwe sijn, ende, voorders als
 by het beselvelse plan te bevonden, doande ten
 repluse te benevens dat het manieren van
 de schifshalcken van de drij nieuwe ende drij
 oude gaten, is laste vult Spanische, en eanen
 van haere waeren ende bonvels van diese in
 den e Brüggeken vaer; wietke drij gaten
 alhes ook e sijn aangezetken met de Looeren!
 E.

Schaal van de Schiedsche. G. van Der Slan,

1756

Plan van Malfeson, 1756.

De poort werd afgebroken onmiddellijk na de afschaffing van het octrooi in 1860. De twee bruggen echter deden nog dienst tot 1892, in dat jaarverslag van de stad Gent lezen we : “Het ontwerp van 6 september 1892 bestaat uit de afschaffing der draaiende en der vastliggende brug der Noordstraat en het behoud van de rivierarm die op de Noordkaai eindigt alsook de recht-trekking van de vernauwing der Noordstraat. Inderdaad een jaar later lezen we terug in het jaarverslag : “Als gevolg van het aanvullen van de Waldam en zijn twee armen, werden de twee bruggen der Noordstraat afgeschaft. Voor de eerste vaste brug in steen heeft men zich tevreden gesteld met het slopen van het gewelf, terwijl voor de tweede, die een ijzeren draaibrug was, gemaakt door de stad in 1860, verkocht is voor de som van 800 fr, met de opdracht ze op te heffen, te vervoeren en het stenen metselwerk te slopen tot 1,5 m onder het niveau der straat. Het verdwijnen dezer bruggen, die een ernstig beletsel waren voor de zo drukke doortocht op die plaats heeft den toestand reeds merkkelijk verbeterd.”

In de gazette van Gent verschenen verschillende berichten over de opvulling van de Waldam :

17 mei 1893

“Eene bijzondere melding verdient de Waldam welke men stillekens aan opvult : Ten gevolge van den aanvoer van aarde, steenblokken enz. is het slijk opeengedrongen en heeft zich temidden in twee hoopen omhoog geschoten. Die hoopen drogen nu uit, en scheuren en barsten langs alle kanten en verspreiden eenen reuk veel erger dan den gekenden geur der Houtlei ! Zou de opvulling niet kunnen bespoedigd worden ?”

21 augustus 1893

“Openbare werken te Gent

De Waldam aan de Brugse poort is bijna geheel opgevuld. De draaiende brug is weggenomen en het publiek gaat over het opge vulde water. De eerste onroerende goederen zijn aangekocht.”

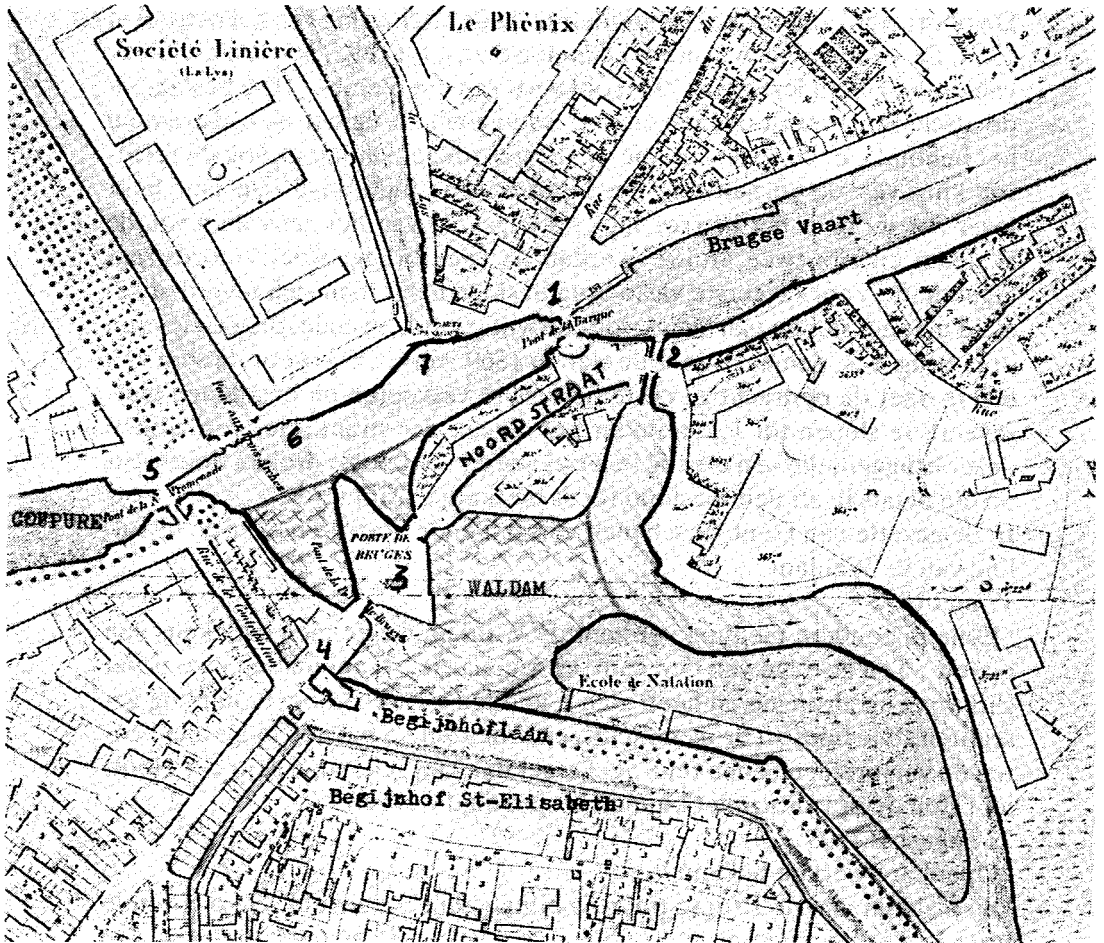
Tussen 1860 en 1870 was er reeds een gedeelte van de Waldam opgevuld nl. dit deel waar een zwemschool staat aangeduid op het kadastraal plan van Gérard, van 1855. Deze school, opgericht door Chaubet in 1849, verdween in 1860.

Op het eerste plan zien we wat er nog rest van de Waldam na 1893.

Dat deel werd pas gedempt in 1948 (zie de Smetbrug).

Het plan van 1756, getekend door architect Malfeson, geeft ons een idee hoe de omgeving van de Brugse poort er uitzag in die tijd, het is waarschijnlijk geen exacte weergave van de werkelijke toestand.

Van de verdwenen bruggen der Brugse poort bestaan niet zo veel gegevens. We weten wel dat ze in de loop der tijden verschillende benamingen kregen. Vanaf 1249 was er reeds sprake van de Waalbrug nl. de brug op de Waal of tegen de Waal die er afgedamd was om de brug aan te leggen, vandaar Wa(a)ldam. De bruggen werden regelmatig hersteld of vernieuwd : in

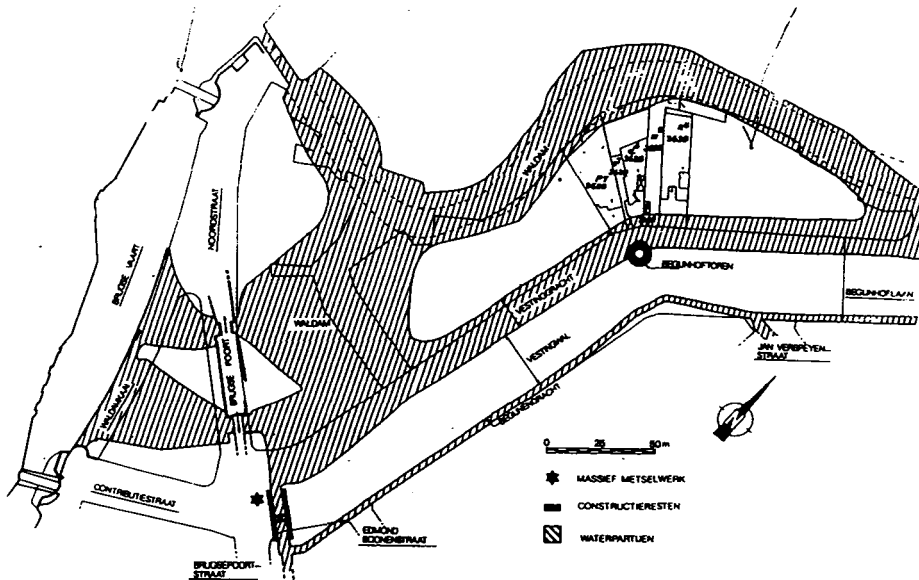

De Waldam en omgeving Brugse poort, omstreeks 1855 (kadastraal plan) opeenvolgende opvullingen : /// = 1860. XXX = 1892. \\\ = 1948.

1. Bargiebrug. 2. Aardewegbrug. 3. Brugse Poortbruggen. 4. Brugse Poort. 5. Contributiebrug. 6. Drie Gatenbrug. 7. Twee Gatenbrug.

1325, in 1835 (op het plan stond : brug binnen de Brugse poort) en in 1858 toen ze werd vernieuwd en vernoemd als de Léopoldsbrug (?) Van de twee laatste vernieuwingen bestaan er nog plannen welke bewaard worden in het stadsarchief, ook een, in het Frans geschreven brief van maar liefst 11 blz., uit 1854, waarin gepleit wordt voor het nieuwe systeem van de Pauwbrug. Kort samengevat komt het hierop neer :

De vernieuwing van de Brugsepoortbrug werd besloten in gemeenteraadzitting van 21-2 en 3-3-1854, na al de voor- en nadelen van de nieuwe De Pauwbrug vergeleken te hebben met de oude systemen :

Projectie van de bij werken ontdekte constructieresten en verdwenen waterpartijen aan de Begijnhoflaan, ten opzichte van de huidige stadsplattegrond.

Vroeger

enkele rijweg (zonder voetpad)
gewicht te draaien deel : 50.000 kg
kracht nodig voor het draaien 24 tot 29 kg

Nodige tijd : 48 sec.

Prijs voor vernieuwing in hout :

a met enkele rijweg : 8.000 fr

b met dubbel spoor 20.000 fr

grote onderhoudskosten

Systeem De Pauw

dubbele rijwegbreedte
in metaal slechts 29.000 kg
21 tot 25 kg

43 sec.

vernieuwing in metaal :

23.000 fr

weinig onderhoudskosten

Het besluit was : het systeem van De Pauwbrug brengt merkwaardige perfectie's naar voor, twee jaar van proeven heeft ons toegelaten van er over te oordelen, dus :

De brug van de Brugse poort zal vervangen worden door een brug in ijzer naar het systeem van de De Pauwbrug.

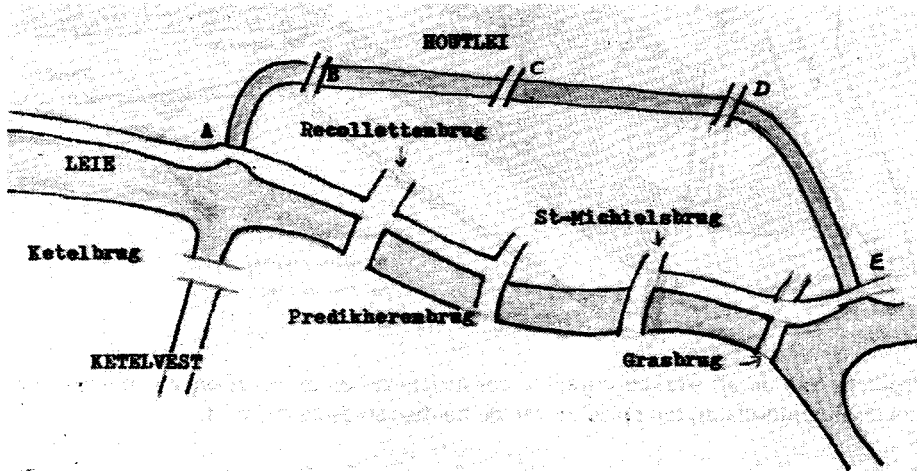
Deze brug zal met twee sporen zijn voor koetsen en met voetpaden.

In het bekende Atlas Ghoetghebuer vinden we ook verschillende tekeningen van de omgeving en het uitzicht van de Brugse poort.

DE HOUTLEI

De naam Houtlei dateert pas van de 16de eeuw, toen de schepen er hout

losten en stapelden langsheen de kaaien. Het was een gracht welke gegraven werd in ongeveer dezelfde periode als de Ketelvest, de Leertouwergracht en de Ottogracht, nl. tussen 1100 en 1200. De gracht begon in het verlengde van de Ketelvest (rechtover het huidige gerechtshof) en eindigde in de Lieve halfweg de Jan Breydelstraat, alzo de St-Michielswijk omsluitend als verdedigingsgordel (zie plan).

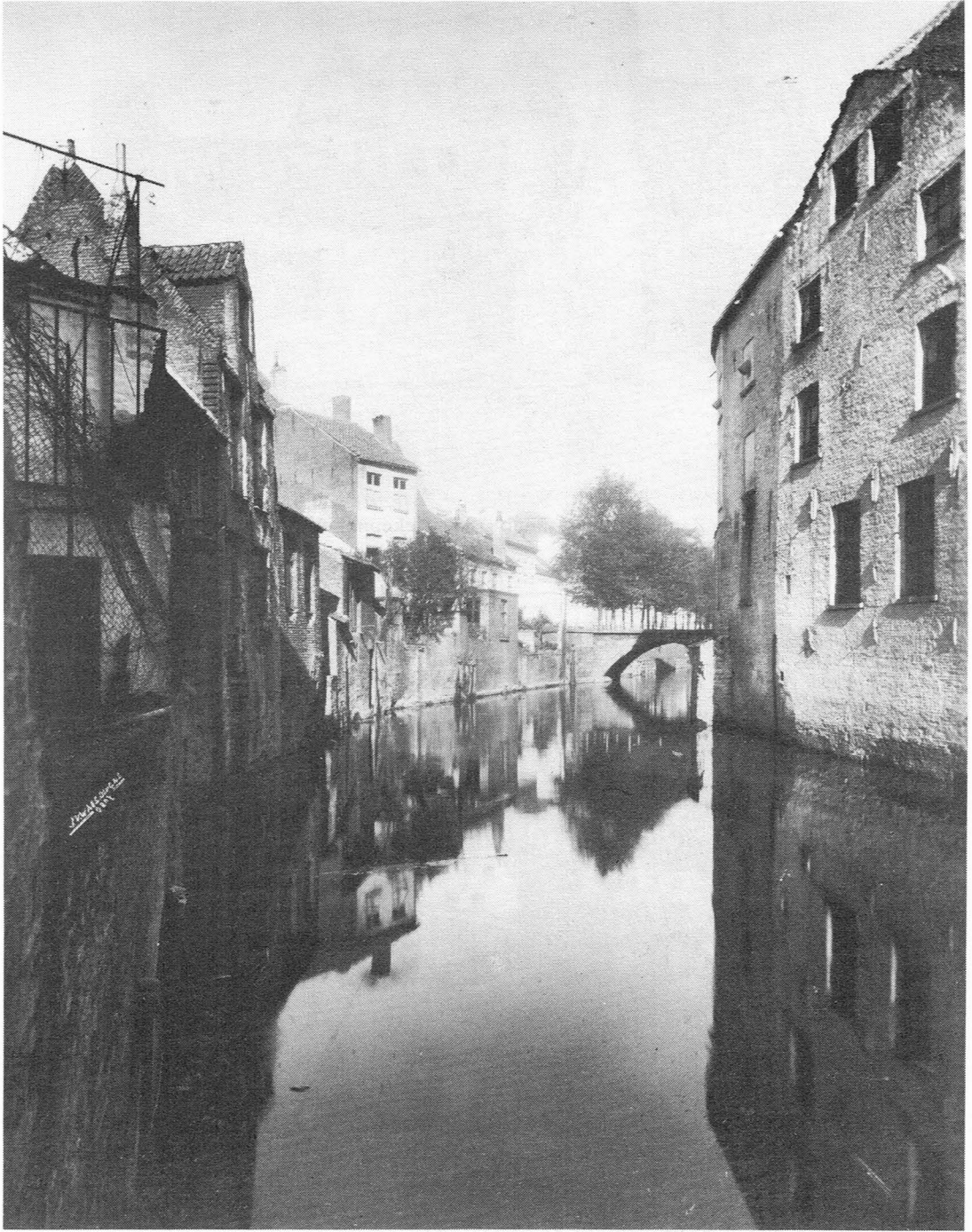

Wat later bouwde men aan de binnenzijde van de Houtlei een stevige omwallingsmuur, beheerst door een aantal torens en door vier versterkte poorten : de Torrepoort aan de Poel, de Posteernepoort aan de gelijknamige straat, de Zandpoort aan de Zandpoortstraat en tenslotte het Wijkhuis aan de huidige Recollettenlei. Aan elk van die poorten bevond zich een brug.

A. DE OORDEELBRUG

Deze bevond zich aan het begin van de Houtlei, rechtover het Kuipgat en het Wijkhuis, de weg die er over liep was de Ajuinlei (van Recollettenlei tot Lindenlei). Volgens J.J. Steyaert had ze die naam gekregen omdat daar eertijds, naast de brug, het laatste oordeel geschilderd was op een huisgevel. Volgens de heer Van Wesemael echter (in G.T. 1975) was het de naam van het uithangbord van een herberg welke tegenover het Kuipgat gelegen, de naam aan de brug verleende.

Vroeger heette de brug "Kuipbrug", naar het nabijgelegen Kuipgat. Zij werd reeds vernoemd in 1306, ze was in hout. In 1558, toen men de kaai van aan de Recollettenbrug tot daar maakte, werd de brug in steen gebouwd. In 1806 werd deze laatste vervangen door een houten draaibrug welke in 1840 hersteld werd. In 1868-1869 werd de Oordeelbrug nogmaals vernieuwd : "Deze brug die draaide en maar één pad had, is vervangen door een vaste brug in ijzer en metselwerk, met dubbele weg (5,5 m rijweg en 2 voetpaden

De Houtlei en de Zottepoortbrug.

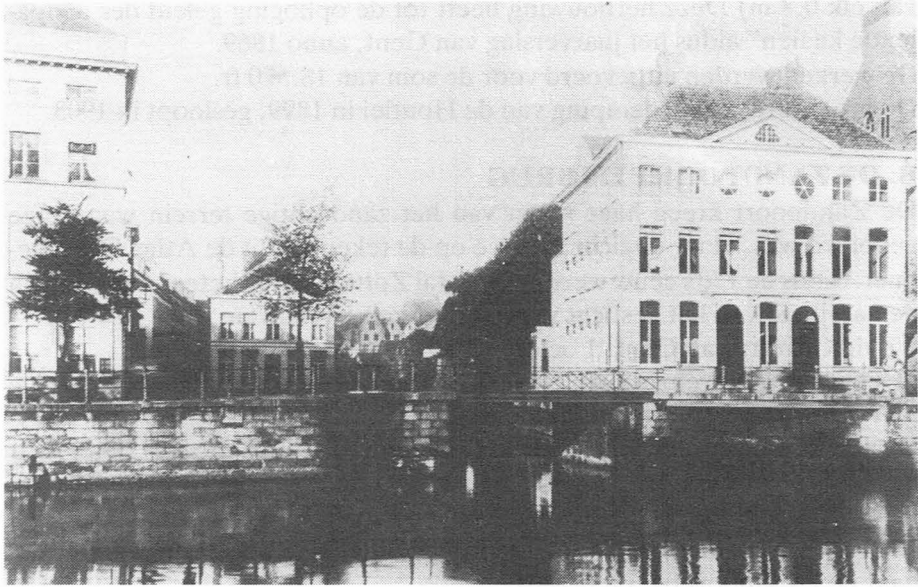

Van der Zandpoort anno 1855. - Le pont de Zandpoort en 1860. - Le tableau de la vue de Zandpoort en 1860.

De Zandpoort en Zandpoortbrug anno 1860 (tekening uit Atlas Goetghebuer, S.A.G.).

De Houtlei met op de achtergrond de Turrebrug (foto Pieters).

Oude Houtlei. Torrebrug.

Verdeelbrug tussen 1869-1899.

van elk 0,8 m) Deze herbouwing heeft tot de ophoging geleid der aanpalende kaaien” aldus het jaarverslag van Gent, anno 1869.

De werken werden uitgevoerd voor de som van 18.570 fr.

De brug werd, na de demping van de Houtlei in 1899, gesloopt in 1903.

B. DE ZANDPOORT EN BRUG

De Zandpoort kreeg haar naam van het zandachtige terrein waarop ze gebouwd was. Haar uitzicht zien we op de tekening uit de Atlas Goetgebuer. Sinds de 17de eeuw werd ze meestal Zottepoort geheten, omwille van de nabijheid van het gesticht voor geesteszieke vrouwen.

Uit de Gazette van Gent, 1 oktober 1908

“Het oude Vrouwezothuis, gevestigd op den hoek der Oude Houtlei en de Korte Violettenstraat, wordt afgebroken.

De eerste gebouwen waren afhankelijkheden van de Zandpoort, later naar het gesticht Zottepoort genoemd. Het allereerste gasthuis voor krankzinnigen bestond op den hoek van den Ram en van de Burchtstraat, het werd in 1605 door het magistraat van Gent afgeschaft en dan werden de zinlozen naar de Zandpoort overgebracht.

Eerst bediend door de Grauwe Zusters. In 1808 kwamen de Zusters van Liefde in het gesticht, dat in 1842 vergroot werd door aankoop van een huis in de Bestormestraat.”

De poort viel onder de slopershamer in 1862.

De brug, vermeld in 1323, was in steen in 1518. Ze werd vernieuwd in 1730 en in 1862. In haar dossier is alleen het volgend bericht terug te vinden : “Het college van Burgemeester en Schepenen, brengt ter kennis van het publiek, dat, voor de uitvoering van de verlagingswerken der Zottebrug, de doortogt over deze brug, te rekenen van den woensdag 20 dezer maand, gedurende 20 dagen zal belet zijn.” (19 augustus 1862)

C. DE POSTEERNEPOORT EN BRUG

Dit was de merkwaardigste poort, ze zou haar naam te danken hebben aan de bijzondere constructie : een posteerne was een geheime poort met ophaalbrug in een versterkte stadsmuur, gebouwd onder de poort die voor de belegeraars zichtbaar was. Men noemde ze ook de Bestormbrug.

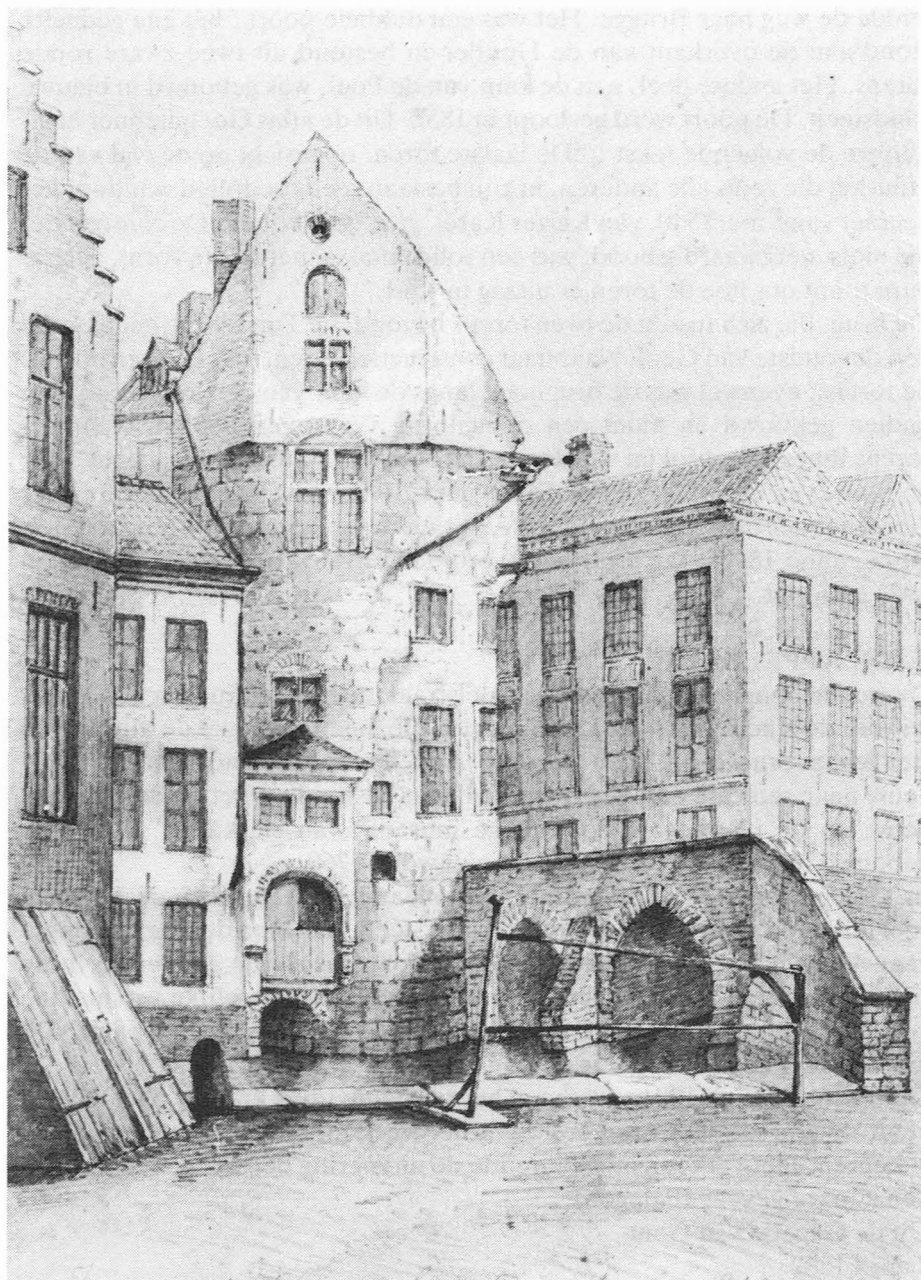
De Paters Jezuïeten lieten in 1843 de poort en een stuk van de vestingsmuur slopen voor het bouwen van de linker zijbeuk van de, nu nog bestaande, kerk in de Posteernestraat.

De houten ophaalbrug van 1327, werd in 1516 hermaakt in steen.

De laatste maal werd ze hermeteld in 1865. Ze was toen 12,5 m lang en 3,5 m breed. Ze werd afgebroken in 1899.

D. DE TORREPOORT EN BRUG

Deze poort was de voornaamste der vier poorten. Langs hier immers

Tekening uit het Atlas Goetghebuer van de Turrepoort (S.A.G.).

leidde de weg naar Brugge. Het was een dubbele poort : het ene gedeelte stond aan de overkant van de Houtlei en bestond uit twee zware ronde torens. Het andere deel, aan de kant van de Poel, was gebouwd in blauwe zandsteen. De poort werd gesloopt in 1852. Uit de atlas Goetghebuer haalden we de volgende tekst : “De laatste toren, opgericht op de wal van de Houtlei, die zoals alle anderen, in zijn bestaan reeds bedreigd was door het decreet van 5 mei 1540, van Keizer Karel, gaat verdwijnen. De constructie, die niets merkwaardig bood, was een solide massa met ronde vorm, de gravure toont ons hoe de toren er uitzag in 1841.”

De brug, die zich tussen de twee torens bevond, de Turre-brug genoemd is één der oudste van Gent. Naar haar constructie gezien, lijkt zij even oud als de torens; evenwel was de brugboog langs de kant van de Hoogstraat lang nadien gebouwd en moet een ophaalbrug vervangen hebben. Eén der torens moest afgebroken worden in 1561 om het materiaal te bezigen voor de bouw van een sluis aan de Sassevaart.” Deze tekst werd door de heer Goetghebuer overgenomen uit : “Messenger des sciences historiques de Belgique, anno 1843”. De brug werd verbreed in 1865, hersteld in 1882 en in 1903 gesloopt.

E. DE APPELBRUG

De stenen boogbrug, in de Jan Breydelstraat, de laatste brug over de Houtlei voor de gracht zich in de Lieve vermengde, heette vroeger de Minnebrug (ter Minnebrugge-1322) en werd de Appelbrug genoemd vanaf de 16de eeuw naar een café “De gulden appel” dat bestond op het einde der 15de eeuw op de plaats van het huidige museum van sierkunst, dit laatste gebouwd in 1754. De brug werd vernieuwd in 1760.

In 1869 plaatste men een vaste brug in plaatijzer. Aangezien deze laatste veel minder dik was dan de vorige brug in steen, kon men de weg met ongeveer 40 cm verlagen, zodat de boog (ook wel ezelsrug genoemd) in de rijweg verdween. Terzelfdertijd verdween ook de plaatselijke versmalling van de straat, door het afbreken van een vooruitspringend pand. De nieuwe brug kostte 12.848 fr.

Op dinsdag 23 juli 1901 verscheen het volgende in de krant : “Het college heeft de afbraak dier brug besloten, het werk moet binnen eenige dagen gebeuren. Het verkeer zal gedurende de uitvoering der werken onderbroken zijn (ongeveer 10 dagen).

Uit de Gazette van Gent

7 april 1882

“De werken aan de Torrebrug gaan snel voort. Men heeft reeds den middenmuur tot op den grond afgebroken. Als wij zeggen tot op den grond bedoelen wij den vloer, want er was eertijds eene sluis, men is op dit oogenblik bezig met de overgroote arduinsteenen, welke dien vloer uitmaken met water te wasschen, daar men, naar den vorm te oordelen, meent dat

het oude grafzerken zijn. Ook trekt men met eene kraan de oude balken uit den grond. Zonderling genoeg, met elken balk haalt men eene groote hoeveelheid eierschelpen uit, nog goed bewaard. Het ei was bij onze voorouders het zinnebeeld van leven en duurzaamheid en daarom metselden zij dikwijls eieren in de grondslagen hunnen woningen. Ditzelfde zinnebeeld heeft aanleiding gegeven tot Paaseieren.”

9 mei 1882

“De werklieden welke aan het heropbouwen der Torenbrug bezig zijn, hebben eenen grafsteen ontdekt van de 15de eeuw.”

30 juli 1882

“De Torenbrug, geheel herbouwd, is gisteren zowel voor rijtuigen als voetgangers begankelijk gesteld.”

8 juli 1882

“Gisteren namiddag, tussen 5 en 6 ure, heeft men de sterkte der nieuwe Torenbrug beproefd. Een wagen, bespannen met acht paarden en geladen met ijzeren staven, met een gewicht van 20.000 kg, is er over gereden. De brug heeft de proef goed doorstaan.”

Tot op heden (1982) werd de opening tussen de huizen, langswaar de Houtlei in de Lieve uitmondde, niet bebouwd. Vanop die plek heeft men dan ook een uitzonderlijk zicht op de achterzijde van het Vleeshuis.

M. LABYN
(’t Vervolgt)

DE GESCHIEDENIS VAN DE VYT-BORLUUTFUNDATIE EN HET LAM GODS (Vervolg)

1580 (omstreeks) Onder het miniatuurportret van Jan van Eyck door een anoniem Antwerps (?) meester, omringd door een bloemenomlijsting geschilderd door Joris Hoefnagel, lezen we zoals op het in 1563 gebeeldhouwde portret: “Belgarum Splendor Ioannes ab Eyck, Floruit A°1430” (238).

1584, oktober 1. De schilder Frans Horenbaut wordt betaald voor de overbrenging van slechts 2 panelen van het retabel van het stadhuis naar de kathedraal; in geen enkel ander document wordt bevestigd dat de andere panelen eveneens overgebracht werden. Het funderingsgeld wordt terug overgedragen aan het kapittel. Over de dienst in de Vytkapel in 1584-6 wordt niets vermeld en de rekeningen ontbreken. In de rekening van 1584-5 van de Oude Fabriek wordt merkwaardig genoeg vermeld voor het tonen van het retabel “es van desen jaren niets”, wat overgenomen wordt in de rekeningen van 1585-7 (203).

Wij vinden wel rekeningen om het retabel op te stellen in de Vigliuskapel door de steenhouwer Bonifaeus Polet, die tevens “den steeghere ende sanctuarye effen gheleyt “heeft” om beter up ende af te gaene”. Erasmus Reyneere verving drie ribben “verbezicht zijn in tstellen” (noot 223).

1585-1596 Lukas II Horenbout schilderde voor het begijnhof “O.-L.-Vrouw-ter-Hoye” te Gent een Levensfontein, die sterk geïnspireerd is op het Lam Gods (noot 156).

1587. In de inventaris van de proosdij van St.-Baafs te Gent wordt een schilderij vermeld met als voorstelling “Tomiris en Cyrus”. Reeds had Hulin de Loo (238A) een voorstelling te Berlijn (vernield) en te Brugge (gerechtshof) zonder enige reden beschouwd als kopieën naar het Gentse werk. Van de Velde publiceerde een gelijkaardige tekening met achteraan de drager een schets van een gebouw, dat hij beschouwde als een zicht op het hof van St.-Baafs (238B). Dhanens (204A) identificeert het gebouw met het Gerard de Duivelsteen. Sonkes (238C) merkt op dat het gebouw verwantschappen vertoont met dat van het “Bladelinaltaar” (Berlijn, Ehem. Staatl. Museen) en de Aanbidding der wijzen (München, Alte Pinacothek). Deze gebouwen op de schilderijen van Rogier van der Weyden vereenzelvigt Dhanens (238D) met het hof van St.-Baafs. Laten we hopen dat een Gents archeoloog-stedebouwkundige de opinies van deze Antwerpse-, Eeklose- en Brusselse kunsthistorici zal bijleggen. Volgens Sonkes is de tekening langs de achterzijde niet van de hand van deze vooraan en moet men het

getekende gebouw later dateren. Wij gaan hier niet mee akkoord. De nauwgezetheid van de Tomyristekening is te wijten aan het kopiëren, doch we zien een gelijkaardige techniek : ruige tekenstijl, de korte kleine parallelle streepjes van de arcering, de vormgeving der reliëfs door donkere lijnen die de schaduwlijnen accentueren. Tomyris' gezicht gaat terug op dat van de Maagd en haar tulband op dat van de sibylle van het Gents retabel. De parelkrans van de beul vinden we terug bij het zgn. portret van Jan, terwijl de gezet van de beul de St.-Christoffel van het Lam Gods voor ogen roept. Volgens Dhanens is het originele schilderij, dat de meesten op het actief plaatsen van de Meester van Flémalle, afkomstig van het Gents schepenhuis van Ghedeele. Dhanens meent dat het behoorde tot een serie oordeelstaferelen, waarnaast ook de afbeelding van "Jaël en Sisera" behoorden, waarvan men nog een weerklank zou vinden in een 17de eeuwse gelijkaardige voorstelling in het Gents stadhuis. Volgens haar zou de eyckiaanse tekening met een gelijkaardige voorstelling (Brunswijk, Herzog Anton Ulrich Museum) de voorstudie of een kopie zijn naar dit tafereel. Deze tekening toont tevens verwantschappen met het Lam Gods : kledij en gezicht van Jaël cfr. H. Vrouwen; de tulband van Jaël cfr. de sibylle; de houding cfr. het offer van Caïn en de wapenuitrusting cfr. H. Michaël van het paneel der zingende engelen. Zij verwijst tevens naar de ontwerpen die Hubert maakte voor de schepenen van Gent. Wij merken hier op dat deze ontwerpen gemaakt werden voor de schepenen van de Keure en dat de gerechtszaal van de schepenen van Ghedeele toen zelfs nog niet gebouwd was. De derde voorstelling van deze oordeelstaferelen was een "Judith en Holofernes", die ze in verband brengt met Benson's Judith (238E) omdat dit Bugs werk verwantschap vertoont met Eva van het Gentse retabel. Deze schilderijen zouden door de Calvinisten overgebracht zijn naar de proosdij van St.-Baafs. Dhanens meent dat de auteur van deze panelen Willem de Ritsere zou kunnen zijn, die presentmeester-schilder van de stad Gent was. Waarschijnlijk stond hij ook in voor de versiering voor de doop van het prinsje Joos op 6 mei 1432. Wij vinden dit allemaal een mooie theorie, doch geen enkel document bevestigt deze stelling of wijst in deze richting. Dat er inderdaad schilderijen gehangen hebben in de gerechtszaal van de schepenen van Ghedeele weten we uit documenten (238F). Zij werden er in gebracht voor het Kapittel van het Gulden Vlies (1445). Wij zouden niet Willem de Ritsere als auteur ervan willen vermelden, maar veel eerder Nabur Martin, die kort vóór 1442 muurschilderingen en een altaarstuk schilderde voor de kapel van de schepenen van Ghedeele en 3 jaar later nog een ander schilderij (238G).

1587 september. De Vytkapel wordt opgesmukt in 1586 : "Jacop Piesins, metsere, metser vander autaeer ende in besetten ende witten vande capelle van Adam & Eva." Het Lam Gods retabel wordt terug op zijn oorspronkelijke plaats opgesteld (noot 22c).

1587-1589. De Vytkapel wordt voorzien van een nieuwe houten afsluiting en deze wordt in het zwart geschilderd door Joos de Rouck. De predella van het altaar wordt geschilderd door Jan Cools.

1588, januari 13. Het altaar van de Vytkapel wordt herwid door Wilhelm Lindanus, naderhand de 2de bisschop van Gent (noot 6b).

1588, mei 7. Het kapittel besloot om het retabel te restaureren. Deze opdracht wilde men toevertrouwen aan Raphaël van Coxie. De reden waarom de zoon van Michiel, de 1ste kopiïst van het retabel, het niet restaureerde is ons niet bekend. Mogelijks waren de inkomsten van het overspoelde land (cfr. 1435) niet hoog genoeg. Volgens ons wilde Raphaël het retabel niet te Gent restaureren, daar hij in proces lag met het Gents schepenbestuur. Op 6 juli gaf de Antwerpse procureur Symon Symons, die in 1587 door bemiddeling van Jossé Terrin aan Gerard Aubri drie schilderijen had laten geworden, met de bedoeling deze in Parijs te verkopen, de boodschapper Willem Aubri de volmacht de schilderijen terug te vorderen bij de Parijse schilder Gerard Aubri. Naast een Laatste Oordeel en een Vlucht naar Egypte van Patenier vermeldt het document een reistriptiekje, dat met een sleutel kan gesloten worden. Op het middenpaneel troont de "Goddelijke Majesteit" met rechts "Maria" en links "Johannes de Doper". Op de zijluiken waren de apostelen en discipelen in de wolken afgebeeld. Deze triptiek waarvan de opstelling sterk aan het Lam Gods herinnert, zou volgens het document een eigenhandig werk zijn van Jan van Eyck (239). Op 27 oktober besloot het kapittel om het retabel niet meer te openen behalve op de 4 Hoogdagen. Men beraadslaagde ook over het verwijderen van het veelluik. Natuurlijk ontving men van de bezoekers geen kijkgeld. De sleutel werd bewaard door een geestelijke. Dit is de eerste vermelding van een slot en een sleutel, die nog opgetekend wordt in 1589-90, 1591-2, 1592-7 en in 1629. Op de lijst vinden we geen sporen, wat laat vermoeden dat het veelluik gesloten werd door een hangslot of door een combinatie van grendels (noot 6b).

1589-90 tot 1622-23. In de rekening van de Oude Cotidianen i.v.m. het verloop van de dienst in de Vytkapel worden er geen inkomsten geboekt. De hertog van Parma had met het oog op het beleg van Antwerpen, de Waaslandse polders onder water gezet (240). Vanaf 1589 worden er terug missen gehouden voor de zielerust van de schenkers, wat aangeduid wordt tot in 1641. In 1596-7 vermeldt men per vergissing Jooris Vijt, de overleden kapitein. In 1609-10 en 1616-7 lezen we de naam Vidts. De rekeningen van 1623-4 en 1624-5 ontbreken. De dienst in de Vytkapel wordt op 23 juni 1589 vervangen door een commemoratie in de mis van 11u...

Uit de randnota's blijkt dat men in 1591-2 en 1597-8 het bevel tot het gesloten houden van het Lam Gods niet al te strikt heeft genomen (203).

1590-1595. In de Serie Nova Reperta ontworpen door de in Florence wonende Bruggeling Johannes van der Straet, alias Stradanus, zien we op een kopergravure een zicht op het atelier van de gebroeders, die de olieverf uitvonden in 1410. Trouwens een jaar later in de *Flandria commentonorum* Lib. IV descripta f° haalt J. Marchantius nog het belang aan van deze uitvinding.

1597. Lukas II Horenbout, die in zijn Levensfontein, die gebaseerd is op het Lam Gods, veel meer personages afbeeldde dan op het retabel, liet zich opnieuw inspireren door het Gentse veelluik toen hij de ontwerpen maakte voor de versiering van de pilaren “met Lammekins” in de Gentse St.-Niklaaskerk. Deze 2 pilaren steunden het 2de (inmiddels verdwenen) sacramentstorentje (241).

16de eeuw, 2de helft, Het Musée des Beaux-Arts te Dijon bewaart een dubbelportret van Jan en Hubert die gekopieerd zijn naar de vermeende portretten op het Lam Gods. Opvallend bij de Jan-figuur is de toevoeging van het stokje in de hand, zoals wij deze aantreffen bij de 5de figuur op het gestolen paneel (242).

NOTEN

- 238 F. Winkler, Neues von Hubert und Jan van Eyck, in : Festschrift für Max J. Friedlander, Leipzig 1927, blz. 91.
- 238A G. Hulin de Loo, Le tableau de “Tomyris et Cyrus” dans l’ancien palais épiscopal de Gand, in : Bulletin de la Société d’Histoire et d’Archéologie de Gand, dl. 9, Gent 1901, blz. 222-3.
- 238B C. Van de Velde, Enkele gegevens over Gentse schilderijen, in : Gentse Bijdragen tot de Kunstgeschiedenis en de Oudheidkunde, XX, 1967, blz. 193-235.
- 238C M. Sonkes, Dessins du XVe siècle, groupe van der Weyden, essai de catalogue des originaux du maître, des copies et des dessins anonymes inspirés par son style, Les primitifs flamands, III. contributions à l’étude des primitifs flamands-Dessins I. Brussel 1969, blz. 87-89, nr. C1, ill. XXa. XXIa.
- 238D E. Dhanens, Nieuwe gegevens betreffende het Bladelin-retabel toegeschreven aan Rogier van der Weyden (ca. 1445), in : Archivium Artis Loveaniense, Bijdragen tot de geschiedenis van de kunst der Nederlanden opgedragen aan Prof. Em. Dr. J. K. Steppe, Leuven 1981, blz 45-52; cfr. Dhanens noot 204A blz. 38-9, noot 25.
- 238E Cfr. G. Marlier, Ambrosius Benson, Damme 1957, blz. 217-220, ill. LVIII, nr. 17, ill. LVI nr. 18.
- 238F A. Despretz, De instauratie der Gentse Calvinistische Republiek (1577-1579), in : Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe reeks, XVII, 1963, blz. 125.
- 238G Het ligt in onze bedoeling om deze onbekende gegevens ooit te publiceren in Ghendtsche Tydinghen.

- 239 *J. Vervaet*, Werk van Jan van Eyck en Joachim Patenier in een document van 1588, in : Jaarboek van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen 1983, blz. 7-14.
- 240 *H. Van Der Wee*, The growth of the Antwerp market and the European economy, 1963; *M. Baelde*, De collaterale Raden onder Karel V en Filips II (1531-1578), 1965.
- 241 *F. De Smidt*, Twee H. Sacramentstorentjes in de Sint-Niklaaskerk te Gent, in : Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Schone Kunsten, jg. XXXIII, nr. 2, Brussel 1971, blz. 40-46, ill. 19, 20.
- 242 *Catalogus*, Un cabinet d'amateur dijonnais au XVIIIe siècle, La collection Jehanin de Chamblanc, 1958, nr. 15.

Rudy VAN ELSLANDE
('t Vervolgt)

PUZZEL 1986

Met heel wat verfraging, maar het is dan eindelijk zo ver.

De puzzel van onze betreurde vriend Van Wesemael werd terug gevonden. Of juister gezegd : de nota's die hij had opgesteld om zijn puzzel ineen te steken. Wij hebben zelf enkele uren zitten zwoegen en zweten om in deze nota's wat klaarheid te brengen en ze om te vormen tot een verstaanbare tekst.

Wij hebben de volgende onafgewerkte inleidende tekst gevonden :

“Zeer geachte G.T.ers, of ge puzzelaar zijt of niet, ik breng u op een ser-
veerblad de zoveelste jaarlijkse puzzel. Ik houd woord. Het is er een die
niet van de poes is. Die van '85 bood geen noemenswaardige moeilijkhe-
den, ik bedoel dat raden, combineren, completeren, deduceren tot de
mogelijke hulpmiddelen behoorden. Vandaag zult ge slechts met één mid-
del gediend zijn : het positief weten of te weten komen. In feite is het veel-
eer een test (in plaats van een puzzel) die ge onder de knie zult moeten krij-
gen...”

Het zag er inderdaad een eerder gecompliceerd cijferspel uit dat wij *niet*
onder de knie gekregen hebben. Wat hier volgt is dus waarschijnlijk een
vereenvoudigde versie van de aanvankelijke bedoeling. Voilà !

Wat wordt er van u verwacht ? Dat u ons de volledige naam opgeeft van een
Gentse figuur. Wie de gezochte persoon is moet u maar uitvissen aan de
hand van 18 beschrijvingen van persoonlijkheden. Het zijn al of niet gebo-
ren Gentenaars, maar allen hebben ze wel iets te maken met Gent. Het
komt er dus op aan bij iedere beschrijving de persoon in kwestie te identi-
ficeren. Van al die personen moet u de voornaam en de achternaam geven.

Wanneer u al die personages op een rijtje gezet hebt is het de bedoeling dat u daar enkele letters gaat uitpikken, en wel de volgende :

- Van de 1e : de *eerste* letter.
- Van de 2e : de *tiende* letter.
- Van de 3e : de *tweede* letter.
- Van de 4e : de *vijfde* en de *tiende* letter.
- Van de 5e : de *vijfde* en de *achttiende* letter.
- Van de 6e : de *zevende* en de *negende* letter.
- Van de 7e : de *tweede* en de *vierde* letter.
- Van de 8e : de *negende* letter.
- Van de 9e : de *derde* letter.
- Van de 10e : de *twaalfde* letter.
- Van de 11e : de *negende* letter.
- Van de 12e : de *zesde* en de *tiende* letter.
- Van de 13e : de *achtste* en de *tiende* letter.
- Van de 14e : de *veertiende* letter.
- Van de 15e : de *derde* letter.
- Van de 16e : de *dertiende* letter.
- Van de 17e : de *achtste* letter.
- Van de 18e : de *tiende* letter.

Wanneer u dat gelukt is, beschikt u nu over 24 letters en het is met dezen dat u de naam moet vormen van de gezochte persoon.

Een tip : Hij bewoonde een huis gelegen in de straat van de Driezusterdichter. Dagelijks had hij zijn zicht in het komen en gaan van de normalisten wier school rechtover zijn deur gelegen was.

Een tweede tip (en nu zeggen wij u zéér veel) : Als er iemand een èchte Gentenaar was, dan was hij het wel. Deze tip geeft u bijna de oplossing. Maar dat volstaat hier niet, als correct antwoord kunnen wij hier enkel beschouwen : 1° De naam van de gezochte persoon. 2° De namen van de 18 personages die u geholpen hebben bij het vinden van 1°.

Enkele opmerkingen :

- In de beschrijving wordt er nog al eens “gejongleerd” met het heden en het verleden dat lustig door elkaar gemengd wordt.
- Bij een plaatsbeschrijving bevindt zich een foutje. We hebben het met opzet laten staan om de zaak niet al te gemakkelijk te maken en omdat wij weten dat dit geen enkel bezwaar vormt voor onze geëxperimenteerde puzzelaars.
- Moest er ooit ergens een ij in voorkomen, dan zou dit beschouwd worden als één letter.

De antwoorden worden vóór 30 april ingewacht op ons redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Gent.

En nu aan het werk !

1. Hij is op de bovenste plek van het dak van *Den Bonten Mantel* gekropen. Overschouwt hij de ruimte beneden zich en kijkt hij voor zich uit, dan valt zijn blik vlak in de *Wulfsteghe* die een vrij drukke begankenis kent.
2. Hij koos zich een druk gelegen pleisterplaats uit, dicht bij 's *Gravenbrughe*. Wat vooral zijn aandacht trekt is het moeizaam labeur verricht door de in hun reuzetrommel lopende *kraankinderen* die vergezelschap zijn door met zware vrachten kampende *stukwerkers*.
3. Tegen wind en regen beschermd had hij zich een plaatsje weten te verwerven zo dicht mogelijk bij zijn groote *liefde*, groot zowel in de letterlijke zin als in de figuurlijke betekenis van het woord. Meerdere tijdgenoten zijn hem komen vergezellen, zelfs gekroonde hoofden. Waarin hij zijn zicht heeft is het over en weer geloop van de *Pandouren* die recht over zijn verblijf hun kazerne hadden.
4. Wilt ge hem een bezoek brengen wend uw schreden dan naar het *Eekhout*, of als ge zulks verkiest naar de *Eekstraat* alias *Dekstraat*. Wanneer hij naar buiten kijkt botst zijn blik op een gebouw waar jongelingen vroeger meer dan tegenwoordig de wapens leerden hanteren.
5. Hij houdt van de wijdte, van de ruimte rondom zich. Daarom koos hij de *Muinkmeersen* om er zich te gaan uitrusten. Hij bevindt zich in goed gezelschap want op een boogscheut van zijn pleisterplaats berijdt een *vorstelijk personage* een ontembaar lijkend ros.
6. Van hem kan ik alleen zeggen dat hij een huis bewoond heeft gelegen aan de *Laurent Beeldsnijderstraat* en dat hij aldaar overleed.
7. Hij heeft waarachtig een *kerkhof* uitgekozen om aldaar plaats te gaan nemen op een voetstuk. Welk kerkhof? Datgene waar men de laatste monniken van de St-Pietersabdij een kelder gegeven heeft.
8. Eenzaam, verlaten en weggedoken staat hij op zijn monumentaal pedestal te treuren middenin het plein dat niet eens zijn naam draagt maar die van een *heilige Vrouw* zeer verwant aan Christus.
9. Hij kwam terecht op een druk gelegen stadskwartier dat de plaats ingenomen had van een van de 10 demi-lunes van de Citadel die naderhand omgevormd werd tot een speelplein voor het jonge volkje; een plein dat menigmaal gebruikt werd om luchtballons te laten opstijgen.
10. Samen met zijn broer zoch hij zijn heil bovenop een *rotspartij*. Hij

geniet met volle teugen van het omringende groen en geraakt niet uitgeken op de twee *atleten* die een mast aan 't planten zijn.

11. Hij nestelde zich in den Posthoren. In zijn gemijmer wordt hij danig gehinderd door het lawaai veroorzaakt door het druk verkeer. Schuin voor zijn deur staat een monumentale kiosk waarop tijdens de Gentse Feesten de *Kulders* een concert geven. Terwijl hij luistert bewondert hij de portretten van koningin Elisabeth, koningin Wilhelmina en de laatste Duitse keizer die vanuit de hoogte op hem neerzien.

12. Gezeten in zijn comfortabele zetel schijnt hij in diepe gepeinzen verzonken. Zelfs de eeuwigdurende muziek van het klotsende water dat een krachtige (*graan*)molen aan 't draaien houdt, vermag niet hem in zijn gemijmer te verstoren. Daarvoor voelt hij zich te veilig door de nabij gelegen *stadspoort*.

13. Bang voor "*De Draecke*" was hij niet, want hij had er zijn intrek in genomen samen met enkele familieleden. Al evenmin geschokt was hij bij het aanschouwen van wrede handelingen zoals die van die zoon die, gelukkig vruchteloos, probeerde zijn eigen vader te onthoofden. Niet op de Korenmarkt maar op een brug.

14. Hij is komen te verblijven in "*Den Hazewind*". Met zijn zoon, kleinzoon en nog andere verwanten. Men zei dat hij zelf veel had van een jachthond want stil zitten kon hij nauwelijks. Alleen als hij van op zijn schuilplaats de *Leie* bespiedde dwars door het *Hoefslagstraatje* dacht hij niet aan beoorlogen en kampvechten.

15. Hij vatte post op een plaats die men eertijds *Statiestraat* noemde. Hij heeft niet te klagen want de straat is middelerwijl plein geworden. Wat hij dagelijks te zien krijgt ? Het binnenstappen en buitentreden van reizigers die al dan niet een gestationeerde koetsier of een *wittekiel* aanspraken wegens de te versleuren bagage.

16. Onvermoeibaar staat hij te prakezeren en van gekken dingen te dromen. Toch vindt hij de tijd om af te loeren wat er om en bij de *octrooipoort* wier ene zijde naar de stad en de andere Bruggewaarts kijkt. Hij kan zelfs goed lezen wat er op het waarschuwbord te lezen staat : Stedelyke regten van Gend.

17. Hij houdt de wacht voor het gewezen *Bijlokehospitaal*, bereid als hij is op elk ogenblik van de dag en van de nacht barende vrouwen metterdaad bij te staan en eventueel het leven te redden. Met zijn handen en met metaal.

18. Hij heeft een hoekhuis aangesproken om er zijn (ingebeelde) tenten op te slaan. Wanneer hij naar buiten staart ziet hij aan zijn voeten de vierwege sceden liggen, een drukke verkeersweg en een boogscheut verder een gildeledengodshuis met kapel en nog een pas verder een stadspoort.

AIMÉ BOGAERT

Onderstaand artikel ontvingen wij van de Heer Michel Steels in het begin van januari.

Hij schreef ons : "Dit is mijn laatste artikel." Was het een vóórgevoel ? Op het ogenblik dat wij de copie voor dit nummer naar de drukker gingen brengen ontvingen wij het bericht van zijn overlijden.

In minder dan 6 maanden verliest "Ghendtsche Tydinghen" aldus twee van haar oudste en trouwste medewerkers.

Wij zullen in ons Mei-nummer op deze zaak terugkomen.

Noot : het was me onmogelijk de archieven van het Atheneum en van de Rijksnormaalschool te Brugge te raadplegen, omdat ze vernietigd zijn. Wettelijk trouwens moeten deze archieven slechts dertig jaar worden bewaard. Ook was het me onmogelijk alle tijdschriften waaraan Bogaerts heeft medegewerkt te raadplegen, omdat ze in de Universiteitsbibliotheek onvolledig zijn.

Bogaerts Aimé werd geboren op 27 januari 1859 te Lokristie, dit volgens gegevens van de bevolkingsdienst van de stad Gent, maar volgens de bevolkingsdienst van Lokristie waren hij noch zijn ouders ingeschreven in de bevolkingsdienst te Lokristie; zeker is echter dat hij geboren werd in 1859. Bogaerts Aimé moet een goed leerling geweest zijn in de lagere school, want zijn vader, die een bemiddeld man moet geweest zijn, wenste dat zijn zoon ingenieur zou worden. Hij zond zijn zoon dan ook naar het Kon. Atheneum Ottogracht. Na de vierde moderne besloot Bogaerts zelf onderwijzer te worden en ging naar de Rijksnormaalschool voor jongens te Brugge. Hij werd benoemd tot onderwijzer aan de gemeentescholen te Gent op 12 oktober 1878 (zie Bulletin communal 1878 blz. 437). Als onderwijzer schreef Bogaerts enkele opvoedkundige werken, die natuurlijk thans volledig verouderd zijn : Het opstellen in de volksscholen, Het Kind : zijn hersenontwikkeling, een bijdrage tot de algemene gezondheid, De kleine zanger, reeks zangen en oefeningen voor een of twee stemmen, Goede Gezondheid, grondbeginselen van een rationele volksgezond-

heidsleer (werd geschreven door Terwagne en vertaald door Bogaerts). Hij stichtte ook de Onderwijzerskring om de materiële belangen van de onderwijzers te verdedigen. Toen Delbecq het boek van Charles De Coster Tijn Uilenspiegel vertaalde in het Nederlands, schreef Bogaerts er enkele gedichten bij onder de pseudoniem van Johan. Het boek verscheen in 1896. Bogaerts was een van de stichters van de socialistische vrijdenkersbond te Gent in 1885. Volgens Els Witte waren er in België 281 vrijdenkersbonden, waarvan 152 in de provincie Henegouwen, 46 in de provincie Brabant, negen in de provincie Antwerpen, een in de provincie Limburg (Tongeren), 39 in de provincie Luik, vijf in de provincie Luxemburg, 15 in de provincie Namen, 12 in Oost-Vlaanderen en 7 in West-Vlaanderen (Blankenberge, Brugge, Kortrijk, Menen, Mouscroen, Oostende). Van deze vrijdenkersbonden waren er volgens Els Witte 186 socialistisch, 46 burgerlijk (liberaal), van de overige was de politieke strekking onbekend. Els Witte citeert J. Romein, die schreef: "De arbeidersklasse moest wel, voor zover de begeerte van emancipatie haar had aangeraakt, een geloof verachten dat haar steeds tevredenheid met haar aardse ellende gepredikt had in afwachting van een hemels heil, dat voor haar steeds twijfelachtig werd, naarmate zij zich meer ontwikkelde. De kerk stootte de arbeiders om andere redenen af. Haar vereenzelvigingsstrategie met de rijken, om wie ze voor haar materiële bestaanszekerheid beroep deed, impliceerde tevens dat ze de machthebbers hielp bij het instandhouden van de bestaande orde". Hierbij mogen we denken aan het geval van priester Daens te Aalst en aan het Daensisme. Voorzitter van de Gentse socialistische vrijdenkersbond was G. Verschraegen, Bogaerts was ondervoorzitter. In oktober 1899 werd Bogaerts voorzitter. Te Gent betaalden de leden vijf centimes per maand voor de eerste wereldoorlog, waarvoor ze kosteloos werden begraven. Het A.M.S.A.B. archief bezit een kistje met de verklaringen van de leden, waarbij ze hun wil uitdrukken burgerlijk te worden begraven. In 1889 beliepen de ontvangsten 128,05 fr. en de uitgaven 109,01 fr. De organisatie gaf een maandblad uit "De Rede", Orgaan van de gewestelijke Vrijdenkersbonden van Noord-België. De prijs per nummer bedroeg vijf centimes. Uit de exemplaren, die ik gevonden heb, blijkt dat te Gent volksvoordrachten werden gehouden begeleid met zang en tombola van boeken. Hoofdredacteur was Bogaerts. De socialistische vrijdenkersbond te Gent had een kinderkoor. Op de vergadering van 18 juli 1899 deelt Bogaerts mede, dat er in augustus een reis ondernomen wordt met het kinderkoor naar Antwerpen, Mechelen en enkele steden in Wallonië, maar de reis naar Wallonië ging niet door wegens de te hoge kosten. Einde 1909 telde de vereniging ongeveer 600 leden. Op 3 januari 1910 wordt een verzoek aan Anseele en Cambier, beiden schepenen, gericht om de hospicieën en het burgerlijk hospitaal gedeeltelijk te verwereldlijken. Op 21 februari 1910 verwerpt Bogaerts elke vorm van feest voor de jeugd, maar op 7 maart

wordt beslist, dat het feest toch zal doorgaan. Na de eerste wereldoorlog worden nog wetenschappelijke voordrachten ingericht. Op 28 oktober 1927 sprak dokter Speyers, schepen van onderwijs te Antwerpen over "Nutteloze Organen van de mens". Op 27 januari 1927 had G. Crommen, onderwijzer, later senator en burgemeester van Ledeberg gesproken over "Oorlog en Vrede". Voor de eerste wereldoorlog werden een tweetal brochuren uitgegeven, nl. "De Moderne School" door Fr. Ferrer, alsook een brochure tegen het wetsvoorstel van minister Pouillet, waarbij de schoolbon zou worden ingesteld. Niettegenstaande de katolieke partij de meerderheid in het parlement had zal wegens de heftige reactie van de liberale en socialistische partij het wetsvoorstel worden ingetrokken. Het verslagboek van de vrijdenkersbond eindigt op 29 januari 1928, terwijl het kasboek zal eindigen in 1933. De vrijdenkersbond gaf ook een Vrijdenkersalmanak uit. Ik heb enkel de almanak van 1909 kunnen raadplegen, dit was de negende uitgave en dit onder redactie van A. Bogaerts.

Bogaerts schreef ook enkele strijdliederen, o.a. De Commune, Ons Meilied. De teksten werden op muziek gezet door de Gentse componist Jef Van der Meulen (1869-1931).

In 1901 werd Bogaerts de functie van hoofdredacteur van de krant Vooruit aangeboden. Alhoewel Bogaerts schooldirecteur zou geworden zijn met een betere bezoldiging, aanvaardde hij de opdracht.

In 1907 werden socialistische schoolbonden opgericht met als orgaan De Volksschool, orgaan der radicaal socialistische schoolbonden met als hoofdredacteur A. Bogaerts. In het nummer van 3 augustus 1911 werd er in een oproep gedaan voor een betoging te Brussel voor het zuiver algemeen stemrecht.

In 1915 werd Bogaerts ziek. Toen zijn medewerkers hem bezochten, sprak hij er van te hernemen. Enkele dagen later stierf hij op 16 maart 1915. Op de begrafenis sprak A. Verschraegen, partijsecretaris de eerste lijkrede uit. "Onze kameraad Bogaerts heeft een ontzaggeijk werk geleverd. Hij had een vruchtbare pen en een onbetwistbaar talent". Daarna sprak M. Tjtgadt, gepensioneerd directeur van het stedelijk onderwijs. "Hij stichtte de onderwijzerskring, streed voor de oprichting van schoolkolonieën, voor het werk van het schooleetmaal, voor betere wedden, voor vermindering van de werkuren en hervorming van de leerprogramma's."

M. STEELS

BIBLIOGRAFIE

- Els Witte : De Belgische Vrijdenkersorganisaties (1859-1914). (Uitgave V.U.B.)
- A.M.S.A.B.-archief :
 1. Krant Vooruit van 17, 18 en 20 maart 1915
 2. Verslagboek Socialistische Vrijdenkersbond
 3. Kasboek Socialistische Vrijdenkersbond

GÊNSCHE PRÂOT

't Was koekebak bij de famielde Wâorzeggers.

G'hîel 't huishêwe zat rond de stove in Juintse moest aan zij zuster Manske vertelle van "Rûukapke". Nonkel Miele, die hem verhaolijnskes gelferd hao, zat te luistere veur te zien of dat hij alles goed omthêwen hâo.

- Aos de wolf nu g'hîel de grûutmoeder opgefrit hao, zei Juintse, begost hij aan Rûukapke. Hij greept heur bij heur voetses, in op îen, twie, drije, haod hij heur twie biene binne. Mâor tons en kost hij nie mîer, in mee zijn muile wijd ope, lag de gulzigâord te blaoze.

- In Rûukapke was zeker dûud ? vroeg Manske.

- Zoe ze wel ! zei Juintse. Rûukapke wier raozend van al die bete van die raozende bieste, in al mee ne kîer sprong ze rechte.

- 't En kan nie zijn, riep Manske, z'en hao gîen biene mîer.

- Toet, zei Juintse, ze ston rechten op heuren buik. Heur hâor kwam nâor omhûuge van kolirre. Mee de volle force greep ze de wolf bij zijn vel in z'at hem vierkantig op !

- In tons ? vroeg Manske...

- Hoe tons ? zei Juintse; es 't nog nie genoeg ? Z'hao de wolf, heur grûutmoeder in heur twie bienen opgefrit !

- 't Es wrîed, zei Manske.

Nonkel Miele kuischtege zijnen bril af.

- 'k Ben geklopt, zeid hij, da maneke zal 't verre breinge.

BIBLIOGRAFIE

Onlangs verscheen een boek over de inname van Gent door de Duitsers in 1940. Het is getiteld "*GENT mei 1940*" en werd geschreven door Peter Taghon.

"Geschreven", dat klinkt eenvoudig en is rap gezegd, maar dat "schrijven" is er maar kunnen komen na jarenlange opzoekingen, studie, compilatie van dagboeken, verspreide geschriften, Belgische en Duitse militaire archieven, persoonlijke gesprekken met ooggetuigen, enz. Wij kunnen misschien beginnen met de conclusie : het is een boek dat wij ten zeerste kunnen aanbevelen aan al de Gentenaars die geïnteresseerd zijn in hun stad en haar geschiedenis. Voor dezen is het een "must".

Het is een zeer verzorgd boek geworden van 288 blz. (formaat 17 x 24 cm.) met meer dan 160 foto's, 21 documenten en 9 kaarten.

Alleen de foto's al maken het boek zeer waardevol. De meesten ervan zijn nooit geziene. Rekening houdend met het feit dat velen ervan amateurfoto's zijn van Duitse militairen is de kwaliteit uitzonderlijk goed te noemen.

Een bijzonder interessante en welgekomen bijdrage tot een stukje Gentse geschiedenis.

Het boek kan bekomen worden :

- 1° Bij de uitgeverij "Historica" - Terneuzenlaan 48 - Gent (Tel. : 51.16.63).
Prijs : 760 fr. Voor de bijzonder verzorgde luxe-uitgave betaalt men 960 fr.
- 2° Door overschrijving op de Rekening 390-0163446-56 van "Historica" wanneer men het thuis wenst te ontvangen. De prijs is dan 800 fr. voor de gewone en 1.000 fr. voor de luxe-uitgave.

H.C.

Een andere uitgave die een deel van onze lezers zal interesseren is de onlangs verschenen 53 blz. tellende brochure "*Het beroepstoneel te Gent tussen 1944 en 1965*".

Het is geschreven door iemand die weet waarover het gaat, namelijk de Heer Rodolphe De Buck, Oud-Directeur van de Koninklijke Toneelschool te Gent.

Deze brochure kost 150 fr. en kan bekomen worden op het adres van de auteur : F. Rooseveltlaan 336 - Gent. (Of door overschrijving op zijn PCR. 000-0429784-74.)

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Ons lid de Heer **J. De Vriesere** is sinds een 30-tal jaren verzamelaar van lucifermerken. Het zijn niet alleen de etiketten die hem interesseren, hij wil ook iets meer weten over hun afkomst.

Hij heeft bijgevolg de fabrieken van België opgezocht en gevonden, uitgenomen die van Gent. Na jaren zoeken heeft hij 2 etiketten gevonden van "GANDA MATCH". Hij schrijft : "Er zouden hier 2 à 3 fabrieken moeten geweest zijn." Zijn voor de handliggende vraag is : "Welke waren dat en waar waren zij gevestigd ?"

Wie kan hem helpen ?

VLAAMS CENTRUM VOOR GENEALOGIE EN HERALDIK

Van dit Centrum ontvingen wij een folder met inlichtingen over de diensten die het kan leveren.

Het is onze regel in ons tijdschrift enkel zaken te publiceren die verband houden met Gent. Alhoewel familiekunde en stamboekkunde zekere raakvlakken vertonen met de heemkunde, is het toch een aparte discipline en normaal gesproken zouden wij daar geen gewag van maken. Wanneer wij dit uitzonderlijk toch doen, dan is het omdat de diensten die dit Centrum kan verlenen ook veel (Gentse) heemkundigen kan interesseren. Het bezit namelijk een uitgebreide bibliotheek waar werken kunnen geraadpleegd worden over (wij maken een zéér kleine greep uit het aanbod) : tijdrekenkunde, oud schrift, oud maten en gewichten, kwartierstaten, inventarissen van gemeentearchieven en kerkelijke instellingen, een schaduwarchief op microfiches van parochieregisters die bewaard worden in het Staatsarchief van Gent, Brugge en Kortrijk, poortersboeken, staten van goed, penningkohieren van de 16e eeuw, enz. Dit centrum is gelegen in de Kronevoordestraat 2/A te Handzame.

Tel. (051) 56.74.79. Geïnteresseerden komen daar terecht voor alle verdere inlichtingen.

VORIGE JAARGANGEN VAN 'GHENDTSCHÉ TYDINGHEN'

Dank zij de medewerking van onze lezers, zijn volgende nummers opnieuw verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad.

Jaargang 1972	nrs 2-9-10-11	
1973	nrs 11-12	
1974	nr 5	
1975	nrs 1-2-4-5-6	
1976	nrs 2-3-4-5-6	
1977	nrs 2-3-5-6	+ volledige jaargang
1978	nrs 1-2-3-4-5	
1979	nrs 1-2-3-4-5	+ volledige jaargang
1980	nrs 1-2-3-5	
1981	nrs 1-3-4-5-6	+ volledige jaargang
1982	nrs 2-3-4-5-6	+ volledige jaargang
1982	Register op de jaargangen 1 tot 10 (speciaal nr)	
1983	nrs 1-2-4-5-6	+ volledige jaargang
1984	nrs 1-2-4-5-6	+ volledige jaargang
1985	nrs 1-2-3-4	+ volledige jaargang
1986	nrs 1-2-3-5-6	+ volledige jaargang

Prijs per afzonderlijk nummer 60 fr

Prijs per volledige jaargang 300 fr

Gentse stadstrams en -bussen (Lode HOSTE)

Prijs per boek : 250 fr (lid) 350 fr (niet-lid) + port 30 fr

Tijdschrift en/of boek kunnen afgehaald worden elke zondag tussen 10 en 12 uur in het Documentatiecentrum (behalve in juli en augustus en wettelijke feestdagen).

Portkosten bij betaling op postrekening

Tot 2 nrs : 20 fr.

Tot 4 nrs : 27 fr.

Vanaf 5 nrs : 35 fr.

Nog verkrijgbare uitgaven :

- Plattegrond Gent 1641 uit 'Flandria illustrata' 100 fr.

(1e uitgave door Hondius)

- Plattegrond Gent 1796 door Goethals 100 fr.

(identiek aan origineel)

Plattegronden dienen afgehaald te worden in het Documentatiecentrum (geen postverzending).

De Bibliothecaresse
Mevrouw Van Geluwe-Eggermont